

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Česko-německé vztahy v aktuální
perspektivě: oživení zaniklé obce Königsmühle**

Lucie Kantová

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

**Česko-německé vztahy v aktuální
perspektivě: oživení zaniklé obce Königsmühle**

Lucie Kantová

Vedoucí práce:

Doc. Petr Lozoviuk, Ph. D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2019

Poděkování

*Touto cestou bych ráda poděkovala vedoucímu své bakalářské práce
Doc. Petru Lozoviukovi Ph.D. za cenné rady, trpělivost při vedení práce a
čas, který mi obětoval.*

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORETICKÁ ČÁST	3
2.1 Národ.....	3
2.2 Nacionalismus.....	6
2.3 Identita	8
2.3.1 Národní identita	9
3 ANALÝZA ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ PROSTŘEDNÍCVÍM LITERÁRNÍCH PRAMENŮ.....	11
3.1 Historický vývoj česko-německého soužití.....	11
3.2 Česko-německé vztahy v letech 1914-1918.....	14
3.3 Česko-německé vztahy v letech 1918-1938.....	14
3.4 Česko-německé vztahy v letech 1939-1945.....	16
3.5 Česko-německé vztahy v letech 1946-1947.....	16
3.6 Česko-německé vztahy v letech 1948-1968.....	18
3.7 Česko-německé vztahy v letech 1968-1989.....	19
3.8 Česko-německé vztahy po roce 1989	20
4 METODOLOGIE VÝZKUMU	22
4.1 Strategie výzkumu	22
4.2 Sběr dat.....	24
4.3 Etika výzkumu	24

5	CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ LOKALITY	25
5.1	Znovuoživení zaniklé obce Königsmühle prostřednictvím Land and art festivalu	27
5.2	Průběh Land and art festivalu Königsmühle	27
6	EMPIRICKÁ ČÁST	32
6.1	Festival jako sociokulturní prostředí	32
6.2	Národní identita v očích účastníků festivalu	34
6.2.1	<i>Národnost</i>	34
6.2.2	<i>Jazyk</i>	36
6.2.3	<i>Historie</i>	38
6.2.4	<i>Náboženství</i>	40
6.2.5	<i>Hranice</i>	41
7	ZÁVĚR	44
8	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	46
9	RESUMÉ	51
10	PŘÍLOHY	52

1 ÚVOD

Cílem předkládané práce je interpretace identifikátorů národní identity Čechů a Němců, kteří se účastní Land and Art festivalu Kőnigsmőhle. Motivace k výběru daného tématu vycházela ze sociokulturního významu pro Čechy a Němce, kteří se snaží o proměnu česko-německých vztahů a sudetského pohraničí. Důvodem pro výběr tématu se také staly kulturní hodnoty, které festival Kőnigsmőhle propaguje.

Teoretická část práce je zaměřena na teoretické výklady, které se nachází ve vědeckých publikacích. První část je věnována pojmům, jako je národní identita, národ a nacionalismus – jejich definicím, teoretickému vymezení a procesům, kterými jsou utvářeny. Dále je odkazováno na autory, kteří s uvedenými pojmy zacházejí jako s konstrukty moderních společností. Druhá část upírá svou pozornost na historický rámec česko-německých vztahů a dějin. Česko-německé vztahy prodělaly v posledních staletích velké změny, které oba národy poznamenaly na dlouhé roky. Historické a sociopolitické události zapříčinily, že oba národy už nemohly žít společně tak, jak tomu bylo dříve. Nejvíce se o oslabení česko-německých vztahů zasloužily nacionalistické myšlenky, které vyvrcholily v období druhé světové války. Jinými slovy, v této části práce bude popsáno, jaké události měly vliv na tvorbu národní identity a formování česko-německých vztahů. Pro dnešní utváření česko-německých vztahů jsou důležitá osobní setkání obou národů.

Metodologická část si klade za cíl předložit otázky, které budou zkoumány v rozhovorech s návštěvníky festivalu. Následně pak bude popsána metoda, která se stala prostředníkem pro získání výzkumných otázek, na jejichž základě bude uskutečněna analýza rozhovorů. Rovněž bude popsán průběh rozhovorů a také zvolená kritéria, které posloužila k výběru výzkumného souboru. V této části je také popsána výzkumná metoda zúčastněného pozorování, která přispěla k popisu lokality a Land and Art festivalu.

Empirická část se věnuje analýze a interpretaci dat získaných během rozhovorů, prostřednictvím tematických okruhů. Výsledky dat byly porovnávány mezi sebou spolu s teoretickými výklady a vlastními poznatky.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Národ

Historik Miroslav Hroch, který se zabývá problematikou utváření národů, ve své knize *Pohledy na národ a nacionalismus* (2003) pojednává o různém pojetí národa z pohledu evropských jazyků. Národ byl v anglickém a francouzském jazyce označován termínem nation. Nation¹ pochází z latinského natio, jenž znamenal rod či rasa. Termín nation byl v anglickém jazyce užíván souběžně s termínem people (Hroch, 2003: 11). Nation byl definován „jako soubor obyvatel žijících na zřetelně vymezeném území pod vládou jediného panovníka“, a proto souvisel s termínem state².

Francouzská i anglická společnost chápala termín nation prakticky stejně (Hroch, 2003: 12). Francie opírala svou definici národa o „velký počet lidí, kteří žijí na území vymezeném zřetelnými hranicemi a jsou podřízeni téže vládě“ (Hroch, 2003: 12). Na transformaci výkladu národa ve Francii a Anglii měla vliv Velká Francouzská revoluce³. „Prostřednictvím Francouzské revoluce dala Francie na srozuměnou, že národ existuje sám o sobě“ (Renan, 2003: 28). Proto bylo na národy nahlíženo dvojím způsobem. Za prvé se jednalo o sjednocení obyvatelstva pod jeden stát a za druhé byl národ chápán jako obyvatelstvo, které rovněž žije pod jedním státem, ale navrch sdílí jeden jazyk. Od poloviny 19. století se pak k národu připojovaly další aspekty jako zákony a sdílené kulturní zvyklosti.

V německém byl termín nation označován termínem Volk⁴. Přičemž Volk se nestavil do protikladu nation a zároveň tomu tak ani nebylo v případě jeho definice (Hroch, 2003: 12). Oba zmíněné termíny byly schopny sdílet zvyky a tradice. Změna nastala v 19. století, kdy začal být

¹ V latině nation znamenal spřízněnost na základě pokrevních pout (Connor, 2003: 158).

² Státní útvar, které má obyvatelstvo, společný jazyk a území.

³ Velká Francouzská revoluce trvala od roku 1789-1799, tj. konec 18. století.

⁴ V českém překladu lidé.

termín nation chápán jako národ, který je založen na etnicitě a původu a Volk označoval všechna různá etnika na území státu (Hroch, 2003: 12). V období druhé světové války se součástí nation stala i sdílená ideologie o společné rase. V českém prostředí národ konkuroval obyvatelstvu, které sdílelo společné jazykové, kulturní a historické prvky (Hroch: 2003: 12).

Podle Hrocha (2003: 13) „má národ předmoderní kořeny a je při nejmenším stejně starý jako sama sociální realita.“ Connor (2003: 156-157) uvádí, že podstata národa je „nehmatatelná a nejasnost obklopující podstatu národa nezmizí, ani když se omezíme na jeho správný, nepolitický význam – lidskou kolektivitu“. Z toho vyplývá, že definici národa je obtížné interpretovat a každá společnost na ní nahlíží jiným způsobem. Národ je sebedefinující seskupení (Connor: 2003: 158).

Mnozí teoretici na národ nazírají odlišným způsobem. Příslušnost k národu jako k historické perspektivě završuje koncept primordialismu. „Primordialismus přehlíží skutečnost, že etnická identita je motivem přirozeného pocitu, který se jednoduše objevuje ve všech lidských souborech, a je komplexním a dynamickým souborem symbolických významů a historie“ (Selig, London, Kaupp, 1998: 323). Národ je v tomto ohledu „přirozenou“ součástí lidských bytostí“ s tím, že se „národy vyjevují jako společenské jednotky obsahující jednotnou „kulturu“ (Hirt, 2007: 2), jazyk a historický či pokrevní „původ“. Jednotlivé znaky, jako je rasa, jazyk a náboženství jsou vnímány různorodě i když mohou být „navzájem posilujícími základními identitami“ (Connor, 2003: 168).

Proti primordialismu se staví koncept konstruktivismu, jehož podstatou je tvrzení, že národy se utváří v reakci na modernizaci. Národy mají sdílené jazyky, které utváří jejich národní pospolitost. Jinými slovy primordialismus odmítá tvrzení, že národ vychází z moderních konceptů. Koncept národa a nacionalismu v moderním pojetí byl utvářen v průběhu 18. století a 19. století. Zastává jej například Benedict Anderson, Ernst Gellner, Eric Hobsbawm, Miroslav Hroch a Hans Kohn.

Z pohledu Benedicta Andersena, který se zajímal o procesy tvorby národní identity, je národ „pomyslné politické společenství - a to existující v představách jako společenství ze samé své podstaty vnějškově ohraničené a svrchované“ (Anderson, 2003: 243). Pomyslné společenství je soubor lidí, kteří jsou si vědomi, že kolem nich existuje další stejná skupina lidí, ale nejsou s nimi v kontaktu. B. Anderson dělí národy na 1) vnějškově ohraničené, 2) svrchované a 3) společenství. Pro vnějškově ohraničené národy je typické mít „pružné hranice, za nimiž se nacházejí jiné národy“ (Anderson, 2003: 245); pro svrchované národy je typická suverenita státu; společenství má za to, že existuje tehdy, kdy národ působí tak, že „jeho spřízněnost je hluboká“ (Anderson, 2003: 245).

Zastánce modernizace Ernst Gellner tvrdí, že národy jsou „nahodilou událostí a nikoli všeobecnou nutností“⁵ (Gellner, 1993: 17). Protože příslušenství k národu není automaticky zděděným lidstva. Nacionalismus musí být součástí národa, protože jeden bez druhého netvoří úplnou kontinuitu. E. Gellner (1993: 18) také nahlíží na národy z jiného pohledu. Za prvé, se jedná o kulturní spojení, pod nimiž se skrývají kognitivní formy komunikace⁶. Za druhé, lidé musí uznat jeden druhého s tím, že oba patří ke stejnému národu. „Jinými slovy, člověk dělá národy, národy jsou plody lidských přesvědčení, loajality a solidarity“ (Gellner, 1993: 18) a tím tvoří celistvost národního státu.

Hans Kohn jako teoretik nacionalismu chápe národy jako výsledek procesu vývoje dějin lidstva (Kohn, 2012: 27). Z této definice lze vyčíst, že pro národ jsou důležité dějiny, jejichž důsledkem je utváření národa, které ale zároveň může znamenat transformaci národa či jeho úplný zánik. Že národy jsou výsledkem moderní doby s různorodými prvky identifikace, dokládá tvrzením: „Národy jsou skupiny, které vznikly nově, a proto mají rozmanité složení“ (Kohn, 2012: 127). V tomto ohledu může mít výše uvedená definice etnický, politický, sociální či kulturní podtext.

⁵ „Národy a státy ve všech dobách a za všech okolností“ (Gellner, 2003: 17).

⁶ Logická, racionální, smysluplná forma uvažování a komunikace.

Národy mohou existovat pouze tehdy, že se liší od jiných národů a definují se určitými znaky - společný původ, řeč, krajina, politické uspořádání, zvyky, tradice a náboženství (Kohn, 2012: 128). „Moderní národy jsou však směsí různých a mnohdy velmi odlišných ras“ (Kohn, 2012: 128). Proto je sporné tvrdit, že národy v dnešní době mají odlišný původ.

Eric Hobsbawm nahlíží na národy jako na „skutečné i když jsou spíše produktem nacionalistických hnutí a národních států než jejich základem“ (Hobsbawm, 2003: 111). Národ může být produktem historických událostí, které jsou typické pro konec 18. století. Dle Hobsbawma se národ skládá ze dvou předpokladů: a) loajality k národu, b) kolektivní identity lidu, která odkrývá své projevy v nezávislém, svrchovaném státu, který apeluje na význam homogenní kultury s jedním jazykem. Za druhé národ se skládá z prvků modernity státu, transformace a socio-politických vztahů a ztělesnění a solidarity kolektivních skupin (Hobsbawm, 2003: 111-112).

2.2 Nacionalismus

Pokud má národ předmoderní kořeny, v případě nacionalismu je tomu naopak. Nacionalismus je novotvar, který vychází z moderního chápání a vztahuje se na systémy hodnot, které se usadily ve vědních oborech v meziválečném období⁷ (Hroch, 2003: 13). Jádrem nacionalismu je myšlenka utváření národa. Vývoj nacionalismu jako vědní disciplíny probíhal v několika etapách. V první řadě nacionalismus plnil historickou funkci. Tuto funkci zastupovala střední třída, která usilovala o přeměnu dosavadních režimů. Následně se nacionalismus stal masovým hnutím a byl zastoupen lidmi participujícími na politickém, společenské a kulturním životě národa (Kohn, 2003: 88-90). Nacionalismus se začal šířit do všech koutů světa. Tento proces zapříčinil to, že se s nacionalismem začalo nakládat v globálním měřítku.

⁷ Meziválečné období mezi 1. světovou válkou a 2. světovou válkou, tj. letech 1918-1939.

Kohn (2012: 120) uvádí, že „nacionalismus je nemyslitelný před vznikem moderního státu rozvíjejícího mezi šestnáctým a sedmnáctým stoletím“. Na současné pojetí nacionalismu měly vliv revoluce. Za nejvíce důležitou a progresivní je považována Francouzská revoluce „která dodala novému hnutí mocné hnací síly“ (Kohn, 2012: 119). Tuto tezi, potvrzuje i Gellner svým výrokem „že nacionalismus je plodem průmyslové společnosti“ (Gellner, 1993: 7). Průmyslová společnost je schopná se přizpůsobit sociálnímu a ekonomickému růstu nebo může sama vytvářet. Jedná se o společnost, která se snaží o vytvoření společenské struktury na základě kultury, která je závislá na vzdělání a je chráněná vlastním státem (Gellner, 1993: 59).

Pro nacionalismus v 18. století bylo typické, že se jeho prvky projevovaly na politické a hospodářské úrovni s tím, že už na počátku 19. století „v Německu, Itálii a ve slovanských zemích, se nacionalismus projevil nejsilněji na poli kultury“ (Kohn, 2012: 119-120). Od té doby se na nacionalismus nahlíželo jako na nehmotné vlastnictví národa, „které se od Francouzské revoluce ve stále rostoucí míře stávalo všeobecným statkem lidstva“ (Kohn, 2012: 125). Nacionalistická hnutí, pro která je důležitá myšlenka národa, se sestávala z masy lidí, kteří do jedné společnosti.

O tom že je na nacionalismus nahlíženo, jako na produkt současných dějin lidstva pojednává B. Anderson ve svém díle *Imagined communities* (1983). Za myšlenkou utváření národa stáli revoluce, které se začali vymezovat v období druhé světové války (Anderson, 2003: 240). Od té doby jsou revoluce chápány jako univerzální nástroj pro vytváření soudobé historie (Kohn, 2003: 87).

2.3 Identita

Identita je vlastnost, která odlišuje jednotlivce či skupinu od ostatních. Tedy je identita to proces sebeuvědomění⁸ jedince či skupiny. S termínem identita se začalo pracovat v období 20 století. Na výklad identity se nahlíželo dvojitou optikou. V první řadě se jednalo o identifikaci skupiny, a to na základě společné identity. Dále se na ni nahlíželo, jako na něco nového nebo na něco, co musí být transformováno. Obvykle byla identita chápána jako vlastnost, která se vyskytuje uvnitř jedince a je jeho součástí (Eriksen, 2012: 105; Kreisslová, 2013: 28).

Z hlediska antropologie je na tento výraz, nahlíženo jako na sociální jednání, které umožňuje jedinci ztotožnit se s dalším jedincem. „Jedná se o akt sociální interakce, který umísťuje člověka do (...), sociálních vztahů, pozic a kulturních reprezentací, dává jeho jednání a osobnosti smysl, který je pro něj srozumitelný jako pro sociální bytost“ (Kreisslová, 2013: 21). Jinými slovy s identitou se pojí sympatie k ostatním jedincům, přičemž se zde uplatňuje proces identifikace, který nastavuje hranice „já“ vs. „oni“ (Eriksen, 2012: 65). „Osobní identitu lze v nejširším slova smyslu definovat jako uvědomění si toho, kým člověk jakožto individuum je“ (Kreisslová, 2013: 27).

Obdobně tomu tak je i při utváření kolektivní identity. Ta je spojována s osobní identifikací jedince skupiny a kontaktem s druhou skupinou. Tento přístup také buduje hranice. V tomto ohledu je pojednáváno o vytváření hranic „my“ vs. „oni“ (Kreisslová, 2013: 27). V primordiálním světě byla kolektivní identita považována za „nezměnitelnou entitu, založenou na společných objektivně zjistitelných attributech jako je jazyk, náboženství, fyzické rysy apod.“ (Kreisslová, 2013: 28). Z pohledu modernismu je nahlíženo na kolektivní identitu jako na produkt sociální konstrukce. Základem pro přijetí kolektivní identity se stalo uvědomění, které umožnilo jedinci náležit

⁸ Zn. uvědomění si sám sebe a nastavuje hranice já vs. oni. „Sebeuvědomění je velmi důležitým faktorem v komunikaci“ (DeVito, 2001: 47).

k jiným skupinám. Jedná se rovněž uvědomění si odlišností od jiných skupin. Odlišnost od „těch druhých“ probíhá na bázi atributů skupiny, které si její členové konstruují, a tím současně vytváření princip kolektivních podobností“ (Kreisslová, 2013: 28). Člověk bývá většinou nositelem několika identit. Jeho projevy a identity se mohou měnit v návaznosti na společenské situace. Tudíž nelze se spoléhat na to, že sdílené a individuální projevy identity mohou být trvalé.

2.3.1 Národní identita

Národní identita je jednou z dílčích částí kolektivní identity. Národní identita se vztahuje pouze k jednomu národu a je udržována na principech kultury a politiky. Národní identitu lze „definovat jako pozitivní vztah jedince k jeho národu“ (Vlachová, Řeháková, 2004: 489) a je označována jako moderní fenomén. Může mít dvě podoby, a to subjektivní či objektivní. Subjektivní národní identita je definována tak, že je do jisté míry volitelná, tedy jedinec si může zvolit, do jaké míry ho bude definovat. Načež objektivní identita je pevně daná, zpravidla se jedná o místo narození, přičemž tuto podmínku stát vyžaduje, který jí tím pádem i ji vytváří. Národní identita se postupně upevňovala v procesu sekularizace⁹ a urbanizace (Košťálová, 2012: 24-25).

Podle Hrocha (2003: 21) „národní identita není zatížena emocionálními konotacemi“ čili emocionálními postoji. Národní identitu do jisté míry doplňuje etnická identita¹⁰. Smith (1991: 11) uvádí, že v západním konceptu národní identity představovaly národy a skupiny s tím, že její členové byli jednotní, ba dokonce měli společnou historii, mýty a tradice. Národní identita zahrnuje tyto dílčí faktory: 1. území a vlast, 2. mýty a historii, 3. veřejnou kulturu, 4. zákonná práva a povinnosti všech členů, 5. sdílenou ekonomiku. Základem národní identity je její rozmanitá skladba. Národ se vyskytuje v určitém společenském prostoru, který zahrnuje územní, ekonomické a politické funkce, které se prohlubují

⁹ Zn. omezení církevního vlivu.

¹⁰ Identita, která má pestrou skladbu ve společenském životě.

v čase a prostoru (Miller, 1995: 15). Národní identita je často dělena na občanskou, územní či etnickou a genealogickou (Smith 1991: 14).

Národní identita může být součástí jakéhokoli uskupení, protože je považována za moderní výtvar. Její pestrá skladba z ní udělala trvalý jev, který se vyskytuje v moderních státech. "Definováním členství, hranic a zdrojů, národní identita poskytuje odůvodnění pro ideály národní autarchie" (Miller, 1995: 15). Jinými slovy národní identita začíná být nezávislou a soběstačnou, pokud je svými prvky plně definována. Národní identita napomáhá definovat a lokalizovat jednotlivá já prostřednictvím kolektivní osobnosti a její kultury (Miller, 1995: 17).

3 ANALÝZA ČESKO-NĚMECKÝCH VZTAHŮ PROSTŘEDNÍCVÍM LITERÁRNÍCH PRAMENŮ

3.1 Historický vývoj česko-německého soužití

Český a německý národ pojí hluboké kořeny událostí, které měly značný vliv na utváření jejich vztahů, a to jak z pohledu minulosti, tak i přítomnosti. A je možné, že se tyto události budou promítat do budoucnosti. Spojení obou sousedících národů se projevovalo v záležitostech kulturních, náboženských či národních (Seibt, 2012: 221). Příslušníci německého národa v Čechách, přesněji v Českých zemích, žili jako spoluobčané Čech a Moravy bez jakékoli potřeby sdílet českou národnost (Seibt, 2012: 221).

Po skončení napoleonských válek, které probíhaly v podstatě po celém světě, se na začátku 19. století změnilo uspořádání hranic Evropy. V tomto období nastalo sloučení německých států prostřednictvím Rakouska do Německého spolku (Bauer, 1995: 125). Rakousko drželo moc nad německými státy pomocí absolutistické formy vlády. Tím se rozumí „forma vlády, většinou monarchie, v níž svrchovanost a veškerá státní moc jsou ztělesněny v osobě panovníka, který není omezen žádnou jinou legální autoritou, bez kontroly zastupitelských institucí a omezení ústavou“ (Malina, 2009: 15). Absolutistická forma vlády byla prosazována hlavně v 17. a 18. století (Malina, 2009: 15).

Německé nacionální touhy byly doprovázeny nacionálními, liberálními a sociálními nadějemi. Za nacionálním smýšlením, se skrývala svoboda jednotlivce, touha po vytvoření ústavního státu, který měl zajišťovat práva občanů, zákonnost, rovnost a právní ochranu národa. Za liberálním postojem se skrývalo národní vědomí, které mělo být prosazováno v politice. Důsledkem toho měl být německý národ sdružen do jednoho státu. V případě sociálních nadějí mělo být uplatňováno zrušení nevolnictví (Bauer, 1995: 126). Prostřednictvím Karlovarských

usnesení¹¹ byla zavedena například cenzura tisku, dohledy nad univerzitami a zákaz vzniku studentských spolků (Bauer, 1995: 126).

Česko-německé soužití bylo výhodné například v oblasti průmyslové spolupráce. Německá průmyslová výroba výrazně spočívala v textilní a strojírenské oblasti (Bauer, 1995: 128). Naproti tomu český národ značně provozoval potravinářský průmysl s tím, že jeho další významnou sférou byla výroba tiskařských strojů, nábytku a obuvi (Bauer, 1995: 128). „Na těžkém a chemickém průmyslu se Němci a Češi podíleli přibližně stejnou měrou“ (Bauer, 1995: 128). Není žádným překvapením, že se tento průmysl vyskytoval prakticky a jen na severu Čech. Významné oblasti, ve kterých se výše uvedený průmysl vyskytoval, spadaly pod Krušné hory. Jednalo se o města například Chomutov, Most, Ústí nad Labem či Jáchymov a následně pak vzdálená Ostrava. Tyto oblasti totiž byly bohaté na nerostné suroviny a těžilo se zde hnědé uhlí, zemní plyn, radium, zinek a cín, v Jáchymově pak uran.

V polovině 19. století, přesněji v roce 1848, se uplatňovala snaha o „sjednocení Čech, Moravy a rakouského Slezska, zřízení centrálních úřadů v Praze a úplné rovnoprávnosti obou národností – německé a české“ (Bauer, 1995: 130). Ovšem snaha o zrovnoprávnění obou národů, narazila na první rozpory. Jednalo se o pojmenování oblasti, ve které oba národy společně žily. Češi nenazývali českou oblast jako Böhmem, ale jako Čechy, který spojoval pouze český národ, čímž byl pobouřen Německý národ, který tento výraz využíval k označení obyvatel jak Čechů, tak Němců (Bauer, 1995: 130). V průběhu 18. století a 19. století měli Češi, Němci či Moravané právo na to se sami rozhodnout, za koho se budou považovat.

Postupem času si české obyvatelstvo začalo vykládat rovnoprávnost svým způsobem a v českém prostředí se měla uplatňovat pouze čeština. Tím bylo postaveno do nevýhodné pozice Německé

¹¹ Německy nazýváno Karlsbader Beschlüsse. Karlovarská usnesení měla omezovat liberální a nacionalistické myšlenky.

obyvatelstvo. Požadavek na určení jednotného jazyka v českém prostředí doprovázel česko-německou historii až do konce první světové války, kdy vznikl samostatný Československý stát. V návaznosti na tyto události byl založen německý spolek, nazýván též Ústřední spolek Němců v Čechách, jehož úkolem byla ochrana a obrana Německého obyvatelstva (Bauer, 1995: 131). Další napětí mezi oběma národy přineslo 19. století, kdy vešla v platnost nová ústava, která měla prosazovat historicko-politickou individualitu jednotlivých zemí. Do opozice se stavěla německá liberální strana, protože tato ústava oslabovala německé působení ve státě (Bauer, 1995: 135-136).

Po neúspěšném snažení vytvořit z českých území federativní stát, bylo roku 1867 přijato „dualistické řešení“, které se zasadilo o vznik rakousko-uherské monarchie. Když skončila první světová válka, rozpadly se dvě největší monarchie - Rakousko-Uhersko a Osmanská říše. V tomto období následovalo Rakousko-Uherské vyrovnání a byly vyhlášeny nové volby. To výrazně ovlivnilo společenské klima, jelikož volební právo bylo omezené a zvýhodňovalo pouze vyšší třídu, která měla většinové poslanecké zastoupení, a v případě nižší třídy tomu bylo naopak (Zimmermann, 2012: 176).

Po snahách o prosazení české samostatnosti přišla na řadu „trilateralní řešení“¹², která se rovněž stala neúspěšnou akcí. Rozpory mezi Čechy a Němci vyvolalo rozhodnutí, které vyžadovalo dvojjazyčnost státních úředníků. Tento požadavek u Němců vyvolal nepříznivé reakce, stavila je totiž do horší společenské pozice, než jak tomu bylo dříve (Zimmermann, 2012: 176-177). Proto se Češi opírali o myšlenku, že nevidí „žádný smysl v zachování státu, který jim odpíral tolik práv“ (Zimmermann, 2012: 177). Dalším pokusem, jak spojit Čechy a Němce byl rok 1879, kdy se Taaffe¹³ snažil zrovnoprávnit oba jazyky - český i německý. Přičemž čeští Němci neměli zájem integrovat se do jednoho státu se dvěma národnostmi. Snaha o poslední soužití těchto dvou

¹² Myšlenka vzniku spojení tří státních celků.

¹³ Eduard Taaffe - 1893 předseda předlitavské vlády.

národů přišla v roce 1897, kdy Badeni¹⁴ nařídil, že se bude mluvit jak německým jazykem, tak českým jazykem. Toto nařízení vyvolalo demonstrace a výtržnosti z obou stran.

3.2 Česko-německé vztahy v letech 1914-1918

Když roku 1914 Rakousko vyhlásilo válku Srbsku, otevřela se před Masarykem i jiná možnost, jak vytvořit státní nezávislost Čech a Moravy (Zimmermann, 2012: 180). T. G. Masaryk při svém pobytu v zahraničí založil roku 1915 Český komitét zahraniční¹⁵, jehož cílem bylo zřízení samostatného Československého státu. Během tohoto období sílil pocit protičeští a německý jazyk se opět stával být dominantnějším. V roce 1916 bylo toto sdružení přejmenováno na Československou národní radu, po jejímž uznání, bylo umožněno prostřednictvím tzv. Tříkrálové deklarace¹⁶ začít budovat Československý stát¹⁷. Z německého obyvatelstva se tak rázem stala menšina.

3.3 Česko-německé vztahy v letech 1918-1938

Československo jako demokratický multinacionální národní stát, byl už od svého vzniku doprovázen několika problémy. Zaprvé, jednalo se o stát, který zahrnoval i Slovensko a dále pak nebylo v jeho silách vyřešit otázku národnostních menšin. Negativní postoj k nově vzniklému Československu zaujali Němci spolu s Maďary (Koschmal, 2001: 62). Němci nechtěli žít v zemi, ve které neměli žádná privilegia a byli v postavení menšin.

Proto se Němci snažili prosadit právo na sebeurčení¹⁸. Sebeurčení pro ně neznamenovalo pouze autonomii jejich vlastního národa, nýbrž i odtržení sudetských oblastí od Českého území. Zástupci německých

¹⁴ Felix Badeni v letech 1895-1897 předsedou předlitavské vlády.

¹⁵ Předsedou byl T. G. Masaryk, členové rady Edvard Beneš a Milan Štefánik.

¹⁶ V rámci deklarace byla požadována autonomie pro Čechy a Slováky a jejich spojení do Rakouska-Uherska.

¹⁷ Československo vzniklo 28. října 1918.

¹⁸ Právo na sebeurčení bylo formulováno už v 19. Století v rámci utváření nacionalismu.

politických stran měli v úmyslu tyto potencionální oblasti připojit k Německému Rakousku pod názvem Deutscheböhmern (Koschmal, 2001: 62). Pokud by se Němcům podařilo prosadit právo na sebeurčení, z českých obyvatel žijících v sudetských oblastech by se rázem stala národnostní menšina. Proto jediné řešení práva na sebeurčení vedlo přes politiku. K budování státu přispěli němečtí aktivisté, kteří měli zájem podílet se na problémech národnostních menšin (Bauer, 1995: 194). V parlamentních volbách zástupci německých stran získali 71 křesel a dva ministerské posty a E. Beneš navíc navázal přátelské styky s Rakouskem a Německem, jehož chtěli být sudetští Němci součástí (Zimmermann, 2012: 194).

Československo bylo ve třicátých letech oslabeno hospodářskou krizí a úspěchem ve volbách sudetoněmeckých politických stran, kterým se povedlo prosadit národní samosprávu a právo na politické spolurozhodování (Bauer, 1995: 212). Této situace využil Konrád Henlein. Společně s představiteli negativistických stran¹⁹ založil jednotnou sudetoněmeckou domovskou frontu²⁰, která vystupovala proti demokratickým postojům a sjednocovala sudetské Němce (Bauer, 1995: 213).

V květnu roku 1938 byly obzvláště posíleny německé vztahy, protože Sudetoněmecká strana v německojazyčných oblastech Československa získala až 90 procent hlasů, čímž byl dokončen proces budování německé pospolitosti v Čechách (Zimmermann, 2012: 203). Této situace využil Hitler ve snaze rozvrátit Československo (Bauer, 1995: 213). Nejvýznamnější událostí roku 1938 se stal podpis Mnichovské dohody, kdy se Češi stali terčem útoků a násilí nevídaných rozměrů. Výsledkem dohody bylo rozdělení Českého území. Načež skoro 700 000 sudetských Čechů bylo odloučeno od svého státu a zbytek Čech a Moravy nemohl samostatně fungovat (Zimmermann, 2012: 203). Téhož roku do Čech a Moravy vtrhli nacisté a tím byla porušena platnost

¹⁹ Negativistické německé politické strany DNSAP a DNP.

²⁰ Poté byl přejmenována na Sudetoněmeckou stranu.

Mnichovské dohody. Zbytek Čech a Moravy pak získal statut protektorátu a po celém území probíhaly etnické čistky.

3.4 Česko-německé vztahy v letech 1939-1945

První myšlenky odsunu se začaly formovat už během úřadování československého prezidenta Edvarda Beneše v roce 1938, kdy měl v plánu nechat přidružit německé oblasti Čech k Německé říši. Celkem se mělo jednat skoro o dva miliony Němců žijících v těchto oblastech. V následujících letech přednesla exilová vláda před západními mocnostmi plán na poválečný odsun Němců z Československa. Snaha očistit národnostní složení od nežádoucích menšin se projevovala až do realizace odsunu Němců. Impulsem pro vysídlení Němců, bylo uskutečnění poprav těch, kteří jakýmkoli způsobem dávali najevo, že jsou proti nacistickému režimu (Bauer, 1995: 235).

Nicméně nucené vysídlení sudetských Němců s sebou neslo plno pochybností, a to ze stran světových mocností. „Beneš formálně oznámil z Moskvy, že Československá republika bude národním státem bez vládních práv pro menšiny“ (Sládek, 2002: 147). V roce 1943 byl dán souhlas všech českých exilových stran k odsunu Němců z Československa (Bauer, 1995: 236). Otázka vysídlení Němců byla přednesena před Sovětským svazem a v roce 1945 ji Sovětský svaz posvětil svým souhlasem (Sládek, 2002: 145).

3.5 Česko-německé vztahy v letech 1946-1947

Na konci druhé světové války, kdy přišla na pomoc Československu americká a sovětská vojska, prezident Československa Edvard Beneš vydal dekrety²¹, v nichž se psalo o podmínkách, za kterých je možný odsun německého obyvatelstva. Pro Československou republiku po skončení druhé světové války hrála homogenita jejího území značnou roli. „Odsunu Němců se dostalo oficiálního mezinárodního

²¹ Jednalo se především o konfiskaci majetku Němců a Maďarů.

uznání na konferenci tří mocností v Postupimi, kde bylo schváleno vyhnání Němců nejen z Československa, ale i Maďarska a Polska...“ (Sládek, 2002: 146). Prostřednictvím této konference byly vyzvány zúčastněné státy, „aby převedení (transfer) německého obyvatelstva prováděly spořádaným a humánním způsobem“ (Bauer, 1995: 240). První vlakový transfer proběhl roku 1946. Beneš k odsunu „dodal, že si uvědomuje, že někteří nevinní budou trpět s viníky, ale podstatně více nevinných by trpělo v nové válce“ (Sládek, 2002: 151).

Oficiálně první organizovaný odsun Němců byl realizován v lednu roku 1946. V plánu bylo vysídlit až tři miliony Němců z Československa. Ze sudetských oblastí mělo být vysídleno²² až 1 750 000 Němců, kteří měli být přemístěni do americké zóny²³ a zbytek Němců, uvádí se 750 000, měl být přemístěn do ruské zóny²⁴ v Německu. Odsun německých obyvatel probíhal v několika etapách. Neoficiálně první odsun byl realizován už roku 1945 a nazýval se jako „divoký odsun“²⁵. Neexistoval rozdíl mezi těmi, kdo opravdu byli odpovědní za zločiny za druhé světové války. Etnická čistka probíhala v případě všech Němců²⁶.

Na odsunu Němců z Československa se podílela i Československá veřejnost, která podporovala toto mezinárodní usnesení, avšak její podpora vyústila ve špatné zacházení s Němci. „Mělo by být pochopitelné, že po Mnichovu a válečných letech naplněných hrůzou, po tom, jak se Němci (...), dosahovala zášť Čechů proti Němcům vrcholu“ (Sládek, 2002: 147). Za účelem odsunu Němců a jejich uskupení, byla zřízena internační střediska²⁷. Život v internačních střediscích nebyl nijak lehký. Němci trpěli nemocemi, podvýživou, brutálním zacházením. Děti v těchto střediscích měly být podrobeny převýchově, to se považovalo za

²² Němci měli být vysídleni do okupačních zón v Německu. Okupační zóny spravovala Francie, Británie, Spojené státy a Sovětský svaz.

²³ Americká okupační zóna v Německu spravovala oblasti Bavorska, Hessenska, Brémách, Württembersko-Bádensku

²⁴ Sovětská okupační zóna v Německu spravovala oblasti - Meklenbursko, Braniborsko, Sasko, Sasko-Anhaltsko, Durynsko

²⁵ Jedná se o neorganizovaný odsun.

²⁶ Říšští Němci, přesídlenci, Rakušané, kteří se hlásili k Němcům, němečtí židé, kteří získali československé státní občanství, ženy, děti, antifašisté a další.

²⁷ Cílem je vytvořit území obývané lidmi se stejnou etnicitou, náboženstvím, kulturou a historií.

etnickou integraci. Vzhledem k těžkým podmínkám v internačních střediscích mnoho Němců umíralo. Dohled nad pokojnou společenskou situací ve státě, sudetských okresech, zajišťovala zřízená garda, tedy pomocné policejní jednotky (Sládek, 2002: 147).

Požadavek na odsun Němců vyšel platnost v Košickém národním programu²⁸. V rámci Postupimské konference²⁹, bylo rozhodnuto, že Němci, kteří žijí na Československém území, budou zbaveni občanství. Vysídlení se mělo dotýkat všech Němců. Konec druhé světové války měl na zbylé Němce žijící v Československu negativní dopad. Němcům byla odpírána kolektivní menšinová práva, přičemž s nástupem komunismu byla výrazně praktikována jazyková asimilační politika.

3.6 Česko-německé vztahy v letech 1948-1968

Po skončení odsunu německých obyvatel, zůstalo na území ČSR přes 200 000 Němců z řad antifašistů, Němců ze smíšených manželství a odborných pracovních sil, kterých bylo potřeba na provoz továren v pohraničních oblastech. Největší podíl Němců, kteří zůstali na Československém území, se zdržoval ve městech Sokolov, Karlovy Vary, Jablonec nad Nisou a Chomutov. Nevysídlenému německému obyvatelstvu byla přiřknuta kolektivní vina³⁰ za činy z druhé světové války a rozpad Československého státu. „Do převratu 1948 platili Němci za nepřátele národa. Nyní se stali třídními nepřáteli – neboť každý měl příbuzné na Západě“ (Kreisslová, Novotný, 2015: 31).

Když roku 1949 vzniklo NDR³¹ a SRN³² přístup Československa se k těmto státům výrazně lišil. Na jedné stála SRN, k níž byl postoj Československa do značné míry nepříznivý, a na druhé straně stála

²⁸ Schválen 5. dubna 1945. Posunul orientaci Československa dále směrem k SSSR.

²⁹ Konference se konala v roce 1945 a účastnila se jí Velká Británie, Spojené státy a Sovětský svaz. Předmětem této konference byla správa území poválečného Německa.

³⁰ Odpovědnost za činy skupiny nesou všichni jeho členové. Na základě kolektivní viny jsou snadno perzekvovány celé skupiny osob.

³¹ Německá demokratická republika. Od roku 1949 byla lidově demokratickým státem na území sovětské okupační zóny Německa a v roce 1990 se stala součástí Spolkové republiky Německo.

³² Spolková republika Německo.

NDR, pro které mělo Československo značné pochopení, protože byla spojencem socialistického bloku. Proto byla s NDR navázána spolupráce v politické, hospodářské a kulturní sféře. Tato spolupráce se odrazila i ve vztahu k německé menšině. Němcům byla ponechána práva na nemovitosti, které dříve vlastnily, dále pak došlo k uvolnění zákazu používání německého jazyka, který poté začal být vyučován, ovšem pouze prostřednictvím mimoškolní výuky. V knihovnách byl zpřístupněn německy psaný tisk a rovněž bylo Němcům umožněno kandidovat ve volbách. Během 50. let byla všem Němcům, kolektivně, udělena možnost mít bydliště na území Československa. Tuto možnost nejčastěji přijímali antifašisté či levicově orientovaní Němci. Na konci padesátých let na Československém území působilo několik desítek kulturních spolků, jejichž účelem bylo pěstování tradiční lidové kultury. Rozvíjela se zde pak možnost navštěvovat kulturní akce v NDR.

3.7 Česko-německé vztahy v letech 1968-1989

Rok 1968 přinesl Němcům rovnoprávnost v kulturním, politickém a hospodářském životě, nicméně náhle ji zasáhlo období normalizace. Němcům, kteří setrvali na Československém území, bylo sice umožněno vzdělávat se v německém jazyce, mít zastoupení ve volebních orgánech a věnovat se kulturnímu životu, nicméně společenské klima se neslo v duchu protiněmeckých nálad. V tomto období byla vytvořena organizace Kulturní sdružení občanů ČSR německé národnosti, která je nejstarší založenou organizací a sdružuje německé obyvatelstvo. Kulturní sdružení ještě před listopadovou revolucí přispívalo k vytváření komunistických myšlenek uvnitř německé menšiny. I přes šíření komunistických ideologií, mělo sdružení přínos v oblasti kultury. Jeho činnost spočívala v organizaci zájezdů do NDR, pořádání divadelních a pěveckých vystoupení. Důležitým aktem v této době byl podpis Pražské smlouvy roku 1973, která pro německé zastoupení znamenala prohlášení zrušení Mnichovské dohody a pro Československo znamenala její neplatnost.

3.8 Česko-německé vztahy po roce 1989

Po listopadové revoluci roku 1989 se do popředí dostala snaha vyřešení sudetoněmecké otázky. Uplatňovaly se dvě koncepce na urovnání vztahů mezi Čechy a Němci. První byla prezentována někdejšími ministrem zahraničí Jiřím Dienstbierem a druhou prosazoval, za lid, Václav Havel. Václav Havel prohlásil: „Jsme povinni se Němcům, kteří byli odsunuti po druhé světové válce, omluvit. Protože to byl akt velmi tvrdého zbavení několika milionu lidí jejich domovů a bylo to vlastně zlo, které bylo odplatou za předchozí zlo“ (Houžvička, 2005: 381). Toto prohlášení bylo odmítáno širokou veřejností, neboť československý lid byl poznamenán a emočně zatížen okolnostmi, které se staly v období druhé světové války.

Německá strana v tomto řešení nezůstala pozadu a snahy o urovnání vztahů si vyložila po svém. Německá strana prohlašovala, že by Československo mělo odškodnit sudetské Němce a navrátit jim vlast a zkonfiskovaný majetek (Houžvička, 2005: 384). Dále byla ze strany Němců prosazována myšlenka, že jediným možným způsobem, jak by mohlo dojít k smíření je, „že česká strana radikálně přehodnotí svoje stanovisko a prohlásí transfer německy mluvících obyvatel ČSR za „zločinné bezpráví“ (Houžvička, 2005: 386). Na vyrovnaní sudetoněmecké otázky se podílela smlouva z roku 1992, která byla podepsána mezi ČSFR a SRN. Jejím obsahem bylo zrušení dekretů navázení přátelských vztahů mezi oběma národy.

K vyřešení sudetoněmeckého problému pravidelně přispívala Ackermannova obec, která funguje už od roku 1949, a Nadace Bernarda Bolzana. Tyto organizace se staly prostředníkem diskusí pro vyřešení a zmírnění napjaté situace mezi Čechy a Němci. Důležitou úlohu představovala v této době činnost církví, jejichž aktivity byly nejvíce intenzivní. Ohlasy na smíření české a německé strany se opíraly o křesťanské hodnoty. Plně novou možností, jak dosáhnout vylepšení česko-německých vztahů, bylo a je zřízení různých organizací či

sdužení, které mají o tuto problematiku zájem. Tato sdružení finančně podporuje Evropská unie, vláda, kraje, obce a různé organizace. Některá sdružení byla aktivní už dříve, ovšem s listopadovou revolucí, potažmo uvolněním politického režimu, nabyl zájem o spolupráci větších rozměrů.

Za nejvýznamnější organizace, které se snaží o obnovu a zachování přátelských česko-německých vztahů, jsou považovány Euroregiony. Sdružení se zaměřují na přeshraniční spolupráci a financují projekty „pro přímou komunikaci a kooperaci mezi obyvateli“ těchto regionů³³. Euroregion, který se uplatňuje v rámci příhraniční spolupráce v Krušných horách, je Euroregion Krušnohoří, jehož náplní je vzájemná pomoc měst a obcí³⁴. Další významnou organizací je Česko-německý fond budoucnosti³⁵, který zajišťuje obnovu a renovaci historických památek, ve kterých pořádá různá setkání, pomocí nichž se snaží zachovat historické povědomí, oživit mezilidské vztahy a eliminovat zažitě předsudky (Zimmermann, 2012: 246). Dále zajišťuje výměnné pobyty mládeže či konference a vydává publikace, výjimkou není ani podpora ostatních zájmových sdružení. Za zmínku stojí sdružení občanské sdružení Collegium Carolina³⁶ či Antikomplex³⁷, které se snaží prostřednictvím výstav a přednášek a festivalů či různých setkání navrátit Němce do českých dějin. Každoročně se konají výstavy, besedy, diskuze či přednášky a festivaly, přičemž jeden z největších festivalů, který se koná každoročně je festival Uprostřed Evropy, dále Velké kulturní setkání, Sudetoněmecké setkání. Jejich činností je prezentace kulturních sdružení, sdílení aktivit a snaha o obnovu vzpomínek.

³³ <http://www.cil3.cz/euroregiony.htm>

³⁴ <http://www.eureg.cz>.

³⁵ <http://www.fondbudoucnosti.cz>

³⁶ <http://www.collegium-carolina.de/cz>

³⁷ <http://www.antikomplex.cz>.

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

Výzkum byl založen na metodě sběru dat prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Účelem těchto metod bylo získat takové informace, aby bylo možné zjistit, na jakých faktorech respondenti staví pojem národní identita, jak vnímají její koncept a zda mají potřebu se vůči ní nějakým způsobem vymezovat.

4.1 Strategie výzkumu

K dosažení cíle bylo využito kvalitativních metod, a to zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Zvolené metody měly za účel odkrýt, jak Češi a Němci vnímají národní identitu na festivalu Königsruhe.

Zúčastněné pozorování jako metoda v rámci terénního výzkumu výrazně přispělo k popisu zkoumaného prostředí a charakteristice místa, ve kterém se nacházel výzkumný soubor. Při zúčastněném pozorování je nutné nahlížet na výzkum, jak z pohledu jednotlivců, tak z pohledu výzkumníka samotného. Zúčastněné pozorování slouží k orientaci v terénu a je používáno k pochopení složitostí daného výzkumu. Metoda zúčastněného pozorování je často používána pro studium subkultur³⁸ (Flick, 2009: 226). Zúčastněné pozorování je výhodné kombinovat s polostrukturovanými rozhovory. Toušek (2012: 44) uvádí, že prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů lze využít zúčastněné pozorování k „trinagulaci získaných dat a jejich rozvedení do hloubky“. Jinými slovy zúčastněné pozorování je kombinováno s pozorováním a rozhovory, případně poznatky respondentů a analýzou literárních pramenů.

Polostrukturované rozhovory je vhodné využít tehdy, pokud je nutné dotazovat se většího výzkumného souboru s tím, že nejsou tak časově náročné jako nestrukturované rozhovory. Bernard také uvádí, že

³⁸ Skupina, která se liší od jiných skupin svými kulturními prvky.

„v situacích, kdy nedostanete více než jednu šanci na rozhovor s někým, je nejlepší polostrukturovaný rozhovor“ (Bernard, 2006: 2012). „Polostrukturované a nestrukturované dotazování je naopak příznačné pro produkci kulturních dat a jejich kvalitativní analýzu, při níž dochází k interpretaci významů, na základě které jsou formulovány koncepty a teorie“ (Toušek, 2012: 63). Při uskutečňování polostrukturovaných rozhovorů je zapotřebí „průvodce“, který vede rozhovor a má předem připravenou osnovu rozhovoru, na základě níž pokládá otázky v určitém pořadí (Bernard, 2006: 210-212) a jsou pro něj „důležitá témata, která ho s ohledem na cíle výzkumu zajímají“ (Toušek, 2012: 64). Otázky by měly být postaveny tak, aby byly otevřené a respondent měl prostor k volnému vyprávění. Jinými slovy, aby respondent mohl poskytnout rozvinuté spontánní odpovědi. Také je zapotřebí, aby měl průvodce rozhovoru připravené doplňující otázky v případě, že by odpovědi respondentů byly nepřesné či nesrozumitelné. Proto bylo v rámci výzkumu učiněno sondování³⁹. Základním principem sondování je rozvést a do hloubky analyzovat odpovědi respondentů, které jsou nedostatečné, případně jsou úsečné. Nejúčinnějším typem sondování se osvědčilo rozvíjející sondování⁴⁰. Rozvíjející sondování je aplikováno pomocí tázacích vět, které navazují na odpovědi respondenta (Toušek, 2012: 71).

Jak již bylo zmíněno, uskutečněný výzkum a sběr dat byl proveden prostřednictvím zúčastněného pozorování a polostrukturovaných rozhovorů. Výzkumný soubor byl vybrán prostřednictvím nepravděpodobnostního účelového výběru techniky snowball⁴¹. Podstatou techniky snowball je navázat kontakt s objemným a nesourodým výběrovým souborem. Tato metoda byla vybrána z důvodu toho, že bylo nutné uskutečnit sběr dat s jedinci, kteří spadají do jedné sociální sítě. „Při využití sněhové koule každý dotazovaný člověk spojuje výzkumníka s další osobou nebo osobami na základě určeného souboru kritérií“ (Bernard, 2015: 675). Jinými slovy, tato metoda je založena na

³⁹ Slouží k tomu, aby mohl badatel pokládat dopující otázky v průběhu rozhovoru.

⁴⁰ Jedná se o nejběžnější typ sondování (Toušek, 2012: 71).

⁴¹ V českém jazyce nazýváno metoda sněhové koule.

procesu doporučení dalších osob. Miovský (2003), nejprve je osloven první respondent, který splňuje daná kritéria pro výzkum, je s ním uskutečněn rozhovor a poté je osloven, aby doporučil dalšího, o kterém ví, že rovněž splňuje daná kritéria a může s ním být uskutečněn rozhovor. Celý proces se opakuje, a to dokud není výzkum nasycen. Pro tento výzkum byla zvolena tři kritéria, na základě kterých byl výzkumný soubor vybrán. Jednalo se o sdílení kulturních hodnot, sdílení společného prostoru a participace na festivalu minimálně třetím rokem.

4.2 Sběr dat

Již zmíněný výzkum probíhal od srpna roku 2018 do ledna roku 2019, prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Pro potřeby rozhovoru byl předem stanovený totožný soubor otázek, který se stal podkladem pro dosažení cíle výzkumu. Předem připravené otázky sloužily k volnému vyprávění respondentů. Rozhovory byly také doplněny o další otázky, které byly využity podle potřeby. Účelem rozhovorů bylo zjistit, jak respondenti vnímají místo, na kterém se nachází, jaké mají vztahy s ostatními návštěvníky, jak vnímají situaci kolem procesu obnovy česko-německých vztahů a v neposlední řadě byly kladeny otázky, zaměřené na chápání pojmu národní identita. Rozhovory byly uskutečněny s celkem 9 respondenty a délka rozhovorů trvala v průměru dvě hodiny.

4.3 Etika výzkumu

Všichni respondenti byli seznámeni se zaměřením práce a cílem výzkumu. Uskutečněné rozhovory byly zaznamenány prostřednictvím diktafonu, a to se souhlasem respondentů. Každý respondent po ukončení rozhovoru udělil souhlas ke zpracování získaných dat. Na žádost respondentů zde nejsou uvedena jejich jména, proto jsou pro lepší orientaci označeni číslem.

5 CHARAKTERISTIKA ZKOUMANÉ LOKALITY

Zaniklá obec Königsmühle⁴² nesoucí také název Königův mlýn či Králův mlýn, se nachází na severozápadě Čech. Regionálně náležela tato obec k obci Háj⁴³, která byla postavena jako důlní osada. Obec Háj spadala do okresu Karlovy Vary⁴⁴ a v rámci reorganizace území v roce 1960 přešla pod správu města Chomutova. V současné době je obec Háj nejvýše položenou vesnicí okresu Chomutova (Binterová, 2002: 143) a spolu s obcí Loučná⁴⁵, tvoří město Loučná pod Klínovcem, kterého je nyní zaniklá obec Königsmühle součástí. Tyto dvě obce tvoří přirozenou hranici se SRN (Binterová, 2002: 141) „Odsunem německého obyvatelstva po roce 1945 se Loučná vylidnila a již nikdy se jí nepodařilo plně dosídlit“ (Binterová, 2002: 142). Oživení Loučné přišlo až s rokem 1995, kdy byl otevřen pěší přechod do SRN (Binterová, 2002: 142).

Zaniklá obec Königsmühle⁴⁶ se nachází nedaleko německých hranic, přičemž první německé město, které se v její blízkosti nachází je Oberwiesenthal. Königsmühle na českém území obklopují větší, zachovalé a životaschopné obce, ve kterých se zdržovalo původní sudetoněmecké obyvatelstvo. Touto obcí je například nedaleká Kovářská či České Hamry. Obec Königsmühle zanikla v rámci nuceného odsunu Němců z Čech v roce 1946. Avšak před druhou světovou válkou a vysídlením sudetoněmeckých obyvatel, převládala v této oblasti poklidná atmosféra. Místní lidé tu spolu spolupracovali, jak na úrovni obchodní, spolkové, tak na úrovni kulturní. Nepochybně k poklidnému soužití mohl přispět fakt, že se na obou stranách hranic až do roku 1945 mluvilo německým jazykem. Ovšem s příchodem Velké hospodářské krize⁴⁷, která nastala ve 30. letech 20. století, se poklidné soužití a spolupráce obou národů nevyvíjeli pozitivně. Hlavním důvodem byla chudoba

⁴² Viz příloha č. 1, fotografie č. 12

⁴³ Německy nazýváno Stolzenhain, v překladu znamená krásný háj.

⁴⁴ Do roku 1949 spolu s obcí Loučná.

⁴⁵ Německy nazýváno též Böhmisches Wiesenthal.

⁴⁶ Viz příloha č. 1, fotografie č. 13

⁴⁷ Velká hospodářská krize vypukla v roce 1929 a měla za následek pád tržní ekonomiky po celém světě.

místních obyvatel a nečinnost státu tuto situaci napravit. Sudetští Němci se poté stali obětí nacistické propagandy, což vedlo k nedůvěře a nevraživosti mezi oběma národy. Období druhé světové války zapříčinilo v sudetských oblastech ztrátu obyvatelstva po roce 1945, zánik obcí a osad a celkovou devastaci Krušných hor. Všechny tyto události šly ruku v ruce.

Zajímavou dominantou této zaniklé obce jsou stojící „architektonické“ stavby⁴⁸, které se staly jejím odkazem. Dle dostupných informací, se osada skládala z 53 obyvatel⁴⁹ obývajících 5 domů a 2 vodních mlýnů. Stejně jako většina pohraničních oblastí, osada sloužila k převozu různých surovin do Saska. Jednalo se o obilí, rudu a dřevo. Nicméně vlivem přírodních, geografických a lidských faktorů začal život této obce velmi rychle upadat. Nejenže byla obec vysídlena a poté se jí nepodařilo opět osídlit, ale lidé žijící v nedalekých vesnicích, opuštěné domy rozebraly v podstatě na kamení a z domů zůstaly pouze ruiny. Nezáměr znovuosídlit sudetské pásmo mohl být způsoben také tím, že se tyto pohraniční oblasti většinou nacházejí v místech, kam byl poměrně komplikovaný přístup. Tedy nacházejí se v údolí a nebývá k nim vybudovaná žádná dopravní cesta.

Obecně lze tedy říci, že Königsmühle spadá pod takzvanou sudetoněmeckou oblast, která se nachází v oblasti Krušných hor⁵⁰. Krušné hory se rozpínají v délce 140 kilometrů a říkalo se o nich, že jsou nejobydlenějšími horami Evropy (Mikšíček, 2006: 30). Do této oblasti přicházel velký počet horníků a dělníků kvůli vysoké produkci nerostného bohatství a industriální výrobě. Také je to oblast, která nedisponuje velkoplošnou ekologickou ochranou, což činí z Krušných hor spontánní soužití člověka a přírody (Mikšíček, 2006: 30). Nicméně ale samotné Königsmühle je chráněná oblast, jak vypovídá jeden z dobrovolníků: „Je

⁴⁸ Viz příloha č. 1, fotografie č. 11

⁴⁹ <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1469541>

⁵⁰ Německý název Erzgebirge.

zde vyznačené, kam můžeš chodit, nemůžeš chodit. Některá místa jsou totiž nebezpečná a hlavně žijí zde nějací chránění mloci“. (resp. č. 1)

5.1 Znovuoživení zaniklé obce Königsmühle prostřednictvím Land and art festivalu

Znovu oživení obce Königsmühle probíhá prostřednictvím každoročně konaného Land and art festivalu, za jehož nápadem a realizací stojí kulturolog Petr Mikšíček, který je také spoluzakladatelem již zmíněného občanského sdružení Antikomplex⁵¹ a rovněž zakladatelem sdružení Dokrajín⁵². Jeho snahou je v rámci festivalu zdokonalit sudetského pohraničí a opuštěná místa. „Krajina a kultura se staly nepřímou obětí vyhlášení nacionální nenávisti ve střední Evropě. (...) Všichni museli pryč. Neexistoval proto žádný most do jejich duší, kultury a krajiny“ (Mikšíček, 2005: 24). Festival je místem, kde se střetává minulost s budoucností. Účelem setkání Němců a Čechů je smířit se s tragédiemi a okolnostmi, které se odehrály v období druhé světové války a následně pak po ní. „S důsledky se potýkáme dodnes a snažíme se, aby se zdejší hladina uklidnila a stalo se z ní opět pouze zrcadlo života místních lidí a jejich kultury“ (Mikšíček, 2006: 31). Češi a Němci v Königsmühle se zde snaží o posílení jejich vzájemných vztahů v rámci Land and art festivalu.

5.2 Průběh Land and art festivalu Königsmühle

Land and Art festival je nazýván účastníky pouze jako Königsmühle. Koná se mezi ruinami zaniklé obce každý rok poslední víkend v srpnu. Festival probíhá už od roku 2011, a to v doprovodu s nebývale mimořádným programem⁵³, který je koncipován tak, aby si našel publikum všech věkových kategorií.

⁵¹ Zájem organizace je období druhé světové války a období po druhé světové válce až do současnosti.

⁵² Komunitní organizace zabývající se oživením zapomenutých míst.

⁵³ viz příloha č. 1, fotografie č. 9 - ukázka programu, který se konal v roce 2018

Náplň festivalu je každý rok stejná, avšak obsazení účinkujících je často obměňováno. Land art je založený na tom, že je v souladu s přírodou, tudíž tu jsou vyrobena umělecká díla a instalace z přírodních materiálů. Land and art je všechno kolem.

K účasti na festivalu osloveni hudební umělci z české a německé strany, případně i z jiných států. Dále pak řezbáři, fotografové, spisovatelé, dokumentaristé, divadelní herci, tanečníci, malíři a další, kteří mohou přispět k oživení této sudetské oblasti. Pořádají se zde různé workshopy, přednášky, jsou představovány nově publikované knihy, ze kterých je předčítáno, promítají se různé filmy, zejména dokumentární, výjimkou nejsou ani komentované procházky, které mají nastínit příběh krajiny a historie v této oblasti.

Komentované procházky jsou uskutečňovány s ohledem na umělecká díla, která jsou zde vyrobena. Umělecká díla mají ve většině případů vytvořit historický obraz Königsmühle. I když jak uvádí jeden návštěvník, už to není pravidlem:

„Bylo by úžasné, kdyby všechna ta díla odrážela historii toho místa, úplně se to nabízí. Ale postupem času si myslím, že se ta témata vyčerpala. Co si vybavuji, tak tam byl růžový plameňák a to si myslím, že s touto obcí nemá absolutně nic společného“ (resp. č. 2).

První den festivalu začíná vždy v pátek a většinou se jedná o poslední srpnový víkend. Při návštěvě účastník zaplatí vstupné, které má pokrýt potřebné náklady s festivalem a je mu nabídnut uvítací likér. Poté mají účastníci možnost vybalit si v nedalekém lese stany, ve kterých mohou přespat po celý víkend a vzhledem k tomu, že jsou zde zajištěná „hygienická zařízení“, je tato možnost hojně využívána. Start festivalu bývá v 16:00 hodin odpoledne a je zvykem, že zahájením je pověřena hudební skupina či umělec. První den festivalu, co se týká programu, je lehce uvolněnější. Účastníci si mohou projít krajinu, podívat se na již vytvořená umělecká díla. Poté začínají vystupovat

první hosté, většinou se jedná o hudební umělce. Lidé během pozdního odpoledne a noci popíjí pivo z místní hospůdky a v doprovodu kapel a dalších účinkujících se seznamují s ostatními účastníky festivalu.

V dalších dnech pak bývá pravidlem, že v 10:00 hodin začíná první část programu. Ranní cvičení a workshopy, o které je velký zájem. Na Königsmühle dokonce probíhal varhanní koncert.

„Nikdy bych si neřekl, že půjdu na varhanní koncert, ale když jsem sem ty varhany dotáhl, tak jsem si řekl, sakra proč ne. Dal jsem si cigáro a ta hudba sem sedla jako prdel na hrnec.“⁵⁴
(resp. č. 1)

Pokračuje se různými představeními a promítáním filmů⁵⁵. Největší událostí v sobotu bývají komentované Land Artové procházky, které mají seznámit návštěvníka s krajinou, minulostí a duší uměleckých děl. Umělecká díla vytváří kulturní atmosféru místa s tím, že se většinou jedná o díla, která mají zrcadlit někdejší život a osudy obyvatel žijících v pohraničních oblastech. V Königsmühle se jich vyrobí desítky a umělci v jejich instalaci a výrobě pokračují i během festivalu.

„Když jsem tam dělal první instalaci, tak jsme udělaly kufry, nebylo to nic složitého, prostě jsme splašily staré kufry. Toša měl doma starý německý přírodopis z pětatřicátého roku, takže to s tím vozíčkem který tam byl, s knihou, kloboukem, dalšími artefakty, který o tom něco vypovídali, ty působili velmi silně. Domlouvali jsme se, že to uděláme tak, že zrovna, zrovna probíhalo Arabské jaro a v médiích zazněla věta, že v tuhle chvíli musí opustit nuceně víc jak milion lidí, na útěku před něčím, tak jsme si lajzli tohle, protože nechtěli jsme otevírat nějaké staré rány, tak jsme tvrdili, že je to o téhle události, ale pak jsme vlastně zjistili, že to nevadí. My jsme si totiž mysleli, že je to na hraně.“

⁵⁴ Viz příloha č. 1, fotografie č. 8

⁵⁵ Dokumentární filmy s tematikou Krušných hor.

V průběhu dalších dní následují divadelní představení a přednášky, které jsou moderované českoněmecky, takže i návštěvník, který není s to se dorozumět německým jazykem nebo českým jazykem, nebude ochuzen o možnost plně participovat na festivalu. Je zde ponechán i prostor k volným diskusím mezi návštěvníky festivalu, což přispívá k uvolnění vztahů mezi oběma národy.

Největší událostí obecně, která se zde koná skoro každý rok, je vyprávění poslední žijící obyvatelky Königsmühle Rosemarie Ernst, která byla nucena opustit tuto obec v rámci nuceného odsunu Němců z českého území. Rosemarie Ernst se narodila roku 1944 a po nuceném vysídlení se dostala opět do Königsmühle zhruba v 60 letech 20. století, kdy se mohla podívat za svými příbuznými, kteří tu zůstali. V současné době se do Königsmühle pravidelně vrací. Rosemarie Ernst dokonce sepsala knihu⁵⁶, ve které pojednává o vysídlení sudetských Němců. Kniha je sepsána na základě vzpomínek vysídlených obyvatel z Königsmühle.

K dobrému fungování festivalu je zapotřebí nejen účastníků a spoluorganizátorů ale také dobrovolníků, kteří jsou velmi nápomocni před, během a po festivalu.

„Dobrovolnictví je důležité od zajištění dopravy po zajištění materiálů či potravin, zajištění chodu naší lesní hospůdky, kuchyně a tak, jedná o pomoc s vytvořením určitých uměleckých děl, či pódia.“ (resp. č. 5)

Aby byl festival plně funkční, opírá se ve velké míře o organizátory, spoluorganizátory a hlavně dobrovolníky, kteří zajišťují vše potřebné. V Königsmühle jsou po dobu festivalu zřízena hygienická zařízení, která jsou dílem samotných organizátorů festivalu.

⁵⁶ Rosemarie Ernst napsala knihu pod názvem Eine Reise in meine Kindheit.

„Buduje se tam hráz, aby bylo kde se koupat, což svádí ke spoustě dalším věcem. Třeba tam byl vytvořen vodní mlýn⁵⁷, který v tam době v té osadě opravdu byl. Udělá se tam hráz, pracovně tomu říkáme hráz smíření.“⁵⁸ (resp. č. 3)

Několik měsíců před zahájením festivalu se konají koordinační schůzky, jak se zástupci české strany, tak německé. V Königsmühle se pak konají jakési brigády, v rámci nichž se Königsmühle uklízí, vyhlubují latríny a dělají opěrné zdi ke zbylým částem domů, jelikož některé části domů stojí už jen silou vůle a hrozí jim zhroucení. Po skončení festivalu se vše několik dní uklízí a další rok má tato událost stejný průběh.

Ačkoli má tento festival napomáhat k oživení českoněmeckých vztahů, případně tím můžeme rozumět smíření obou národů, není to pravděpodobně úmyslem všech, kterých by se festival mohl týkat. V nedalekých obcích se nacházejí jedinci, kteří pro tuhle událost nemají pochopení: *„Na Königsmühle se dostaneš buďto z Lesný anebo z Háje pod Klínovcem, jenomže většina lidí jde tou kratší cestou a tam to je z Háje, tam vede přímo uvozovka do Königsmühle. A v Háji samozřejmě to znamená, že je zvýšená frekvence aut, pohyb cizích lidí a některý lidi s tím opravdu problém mají.“ (resp. č. 1)*

⁵⁷ viz příloha č. 1, fotografie č. 10

⁵⁸ viz příloha č. 1, fotografie č. 7

6 EMPIRICKÁ ČÁST

6.1 Festival jako sociokulturní prostředí

V této kapitole budou interpretovány důvody, proč se tento festival koná, z jakého důvodu respondenti festival navštěvují. V životě lidí má velký „význam sociální interakce, která představuje proces vzájemného působení (reagování, ovlivňování) jedince a druhého člověka či skupiny. Jejím východiskem a současně i důležitou součástí je sociální percepce (vzájemné vnímání lidí) nejdůležitějším nástrojem či prostředkem pak sociální komunikace tedy proces, kdy si lidé sdělují nejrůznější informace a prožitky“ (Nový, Schroll-Machl, 2015: 9). Tento proces, sdělování si informací a událostí, je v životě člověka relativně podstatným jevem, jelikož bez kontaktu s druhými by nemohl určit hranice ve svém sociálním životě. Jak se ukázalo, prožitky a názory jedinců či skupin, představují možnost poznání a identifikování místa či jeho samotného.

Tenhle festival se koná vlastně pro všechny, kteří chtějí zažít něco netypického (...) Ale taky je to festival o lidech vlastně, jezdí sem Češi, Němci a další lidi. Tady není žádná bariéra mezi námi. Diskutujeme tu například o věcech, o kterých si jen tak s nikým nepopovídáš.“ (resp. č. 4)

„Königsmühle je oficiálně je nazvaný jako Land and artové setkání. Neoficiálně je to myšlenka česko-německého spolu spojení. Je o tom, aby se Sudety, to označení, přestalo vnímat v tom hanlivým a negativním slova smyslu.“ (resp. č. 6)

„Myslím, že je tahle akce totiž prospěšná. (...) Tohle totiž není jen o nás, který tady žijeme teď, ale kteří tu žili před námi.“ (resp. č. 4)

Ve většině případů se ukázalo, že se nejedná jen o nějaké dočasné ovlivnění obce, ale jezdí na Königsmühle pravidelně. Mnoho respondentů festival ovlivnil v další etapě života či spolupráci.

„Genius loci toho místa je tak fantastický, že jakmile jsem tam byl, tak se mi tam začalo líbit. Když jsem tam byl prvně a jelikož je to prostě Land and artové a jsou tam věci, nad kterými spousta lidí přemýšlí, byť vypadají třeba prapodivně, tak jsem zjistil, že to nebude tak asi běžný setkání Čechů a Němců.“ (resp. č. 3)

Genius loci je neztělesněný přirozený jev, který přetrvává, má nastavené hranice - obdobím a místem - a je definován veřejným míněním. V moderní společnosti je výsledkem všeobecně lidských konfliktů.

Respondenti se shodují na tom, že není jen setkání dvou národů, ale i oživení místa, ve kterém se nachází. Konigsmuhle je nástroj, prostřednictvím něhož lze produkovat sociokulturní prostředí. Napomáhají tomu různá umělecká díla/instalace. Díla mají nastínit ráz krajiny a minulé doby a událostí.

„Co mě třeba utkvělo v hlavě z posledního festivalu, ale z bažiny vykukovali ruce a pak tam bylo třeba srdce v kleci.“⁵⁹
(resp. č. 3)

„Ta osada se skládá domů, ve kterých tu Němci žili, teď už to jsou vlastně ruiny. (...) Před každou tou ruinou, bylo zatlučených pár kulatin, šedý oprýskaný kulatiny, jak z nějaké oplocenky. Na každý byl na vrchní části bíle namalovaný pruh a symbolizoval ty obyvatele, kteří vlastně museli odejít. A to byl vlastně hodně silný okamžik.“⁶⁰ (resp. č. 1)

Land Art klade důraz i na krajinu, proto jsou veškerá umělecká díla tvořena jen z přírodních materiálů. Důvodem se stává šetrný přístup k ekologii, ale je bráno v potaz i místo, ve kterém se respondenti

⁵⁹ viz příloha č. 1, fotografie č. 1,4

⁶⁰ viz příloha č. 1, fotografie 5

nacházejí. Respondenti, ale i návštěvníci obecně mají blízký vztah ke Krušným horám, proto je nezbytné chovat se k nim s respektem.

„Ty díla jsou většinou pokud možno tak z nějakých místních materiálů, aby to tu krajinu nějak nezatěžovalo, a hlavně ta díla tam potom zůstávají.“ (resp. č. 2)

„ (...)Jsem sice na půl Němec, my jsme s vámi spjati. Musíme se k tomu chovat, že je to naše“ (resp. č. 8)

6.2 Národní identita v očích účastníků festivalu

Většina respondentů se shodla, že národní identita je utvářena z národa, jazyka, společné historie a pocitu bojovat za svou zemi. Je to vztah jedince k národu. Na národní identitu může být jednotlivcem nahlíženo různými způsoby. Národní identita je pocit sounáležitosti k jednomu státnímu útvaru, přičemž může mít podobu objektivní či subjektivní (Košťálová, 2012: 24).

„Dle mého je to všechno na co pomyslíš (...), všechno co k čemu se vztahuje stát.“ (resp. č. 6)

„Tak je to hodně faktorů, jazyk, historie a tak, ale že by se tady tloukly ty národní identity. Ale je spíš otázkou, jak dlouho to tak bude. Národ už je jen slovo, který je napsaný někde v dokladech a v případě, že se tě někdo zeptá jakou máš národnost“ (resp. č. 5)

6.2.1 Národnost

Národností se míní, příslušnost k národu a předpokládá se, že je hluboko v životě lidí s tím, že se jedná konstrukt moderní doby.

„Národnost je to, že patříš k nějakému národu. Já patřím k Českému.“ (resp. č. 1)

„Je to prostě příslušnost k nějakému národu. Vždy mi tohle bylo vtlačováno do hlavy. (resp. č. 7)

Respondenti se vyjadřují k národnosti jako k občanství, kterým disponují a mohou se jím prokazovat. Národnost je vrozená vlastnost, která představuje, v jaké zemi se daný člověk narodil. Národnost je tedy vztahována k celé společnosti. Jedinci, kteří jsou součástí národa, s ostatními sdílí transcendentní celek (Holý, 200: 61).

„Pod národností si vybavím třeba to, že jsem Češka. Myslím si, že to kam patřím, a nemyslím tím skupinu ale jako nějakému národní společenství. Co mám prostě daný, kde jsem se narodila. To jestli se cítím být někým jiným, je už věc druhá.“ (resp. č. 6)

Národnost je tedy pevně daná a nebere ohled na vnitřní cítění. Je to násilná vlastnost daná státem. U některých jedinců může vyvolat problémy, že se mohou cítit být příslušníky jiného státu, než ke kterému náleží. V tomto případě může velkou roli sehrát národní cítění či generační rozdíl, který je ovlivněn kulturou a vzděláním.

Národnost může být v rozporu s mateřským jazykem. Národnost je sice pevně daná, ale jazyk určitého národa nemusí být úplně žádoucí. To může být smíšených párů nebo jedinců ze smíšených rodin. Sdílení více národností totiž, znamená sdílet vše s tím spojené - kulturu, jazyk, dokonce i mateřský jazyk.

„Ale to, že mám národnost takovou, jakou mám, neznamena, že bych uměl jen česky, využívám k tomu i slovenštinu.“ (resp. č. 4)

Z výzkumu vyplynulo, že respondenti velmi často národní identitu přirovnávají k procesu globalizace, ne jako konstrukt, ale jako příčiny vymizení národní identity. Jedním z možných důvodů pocitu vymizení národní identity, může být odlišné vnímání priorit jednotlivců. Záleží na hodnotách a tradicích, které je provází a prostředím, kterém žijí.

„Národní identita se používá v různých vědách do dneška, ale vzhledem ke globalizaci už prostě ty lidi to necítí. Jo, dneska ti málo kdo řekne, že je hrdý na to, že je Čech, nebo že je Němec.“ (resp. č. 3)

Příslušnost k národu byla vždy ovlivňována vnějšími, ale i vnitřními faktory, které mohou napadat stát. Takové vlivy, mohou ohrožovat či upevňovat národní identitu. V českém prostředí pád komunismu způsobil, větší národní cítění (Holý, 2001: 51).

6.2.2 Jazyk

Jazyk je považován za typický a viditelný faktor, který je součástí národní identity. Je přesně tím faktorem, který udává, jako moc bude ovlivněno setkání jedince s ostatními příslušníky národa. Jazyk může být zdrojem kulturní rozmanitosti. Jazykové rozdíly nám ukazují, že jsou spojeny s historií, přičemž rozmanitost jazyka udává pohled na to, jak moc jsou národy moderní. Homogenizace společnosti naopak poukazuje na to, že sdílení jednoho jazyka může vést k většímu pochopení mezi lidmi a skupinami. Využívání stejného jazyka slouží k dosažení stejných cílů a komunikace. Smith (1995: 66) uvádí: „z těch nejznámějších a nejdůležitějších je jazyk, protože tak jasně odráží ty, kteří jím mluví, od těch, kteří jím nemluví, a protože evokuje pocit bezprostřední expresivní intimity mezi svými mluvčími.“ Jazyk je viditelný a každodenně používaný atribut, který odlišuje jeden národ od druhého národa.

Společný jazyk je typický pro sdílení a utváření národní identity. Je to základní ukazatel, který přispívá k pocitu národní identity a je nedílnou součástí národa a jednotlivce.

„Tak jak jsem říkal, je to historie jazyk a tak. Tak tím, že jsme Češi, mluvíme tak, tak bychom měli sdílet jeden jazyk. Čeština je tedy pro nás základem, té identity. To se odráží v literatuře, divadlech, různých představeních. Může se to zdát i jinak,

přece jen už je to globalizovanej svět, kde převládá spíš angličtina, vyučuje se v angličtině, filmy se promítají v angličtině nebo i v jiných jazycích, ale to je jen takový doplněk.“ (resp. č. 5)

Český a německý národ je sice rozdílný, ale jak je vidno, jazykové rozdíly na Kőnigsmühle nehrají žádnou roli ve sblížení obou národů. Jazyk a identita se neustále ovlivňují, přičemž jazyk byl a je terčem velkých změn. Společenské změny a historie se staly nástrojem ve způsobu užívání jazyka. Zatímco pro vysídlené Němce se stal jazyk nejdůležitějším prvkem národní identity. Po druhé světové válce přestali Němci používat určitá slova, neboť to vyvolávalo negativní nálady ve společnosti. Němci tímto byli velmi ovlivněni. Častým projevem na veřejnosti je u nich anglický jazyk.

„Minulý rok vypadla jedna kapela na poslední chvíli, takže se sháněla nějaká náhrada a ty kluci ten festival zahajovali a prostě přijela Nirvana revival a Němci zpívali anglicky, potom v neděli tam byla úžasná banda, hrála na kytaru kachon a dalších perkusních nástrojů a zpívali celou dobu německy. Takže ono je to stejný, Češi taky nezpívají jen česky.“ (resp. č. 3)

Na dnešní globalizovaný svět měly vliv dvě světové války, sociální, ekonomické a politické faktory. V moderním světě existují státy, které jsou složeny z několika kultur. Globalizace nás může učinit více podobnými či univerzálními. Pro všechny národy bývá většinou univerzální anglický jazyk. U některých jedinců se ukázalo být sporné, být identifikován jazykem, protože společný jazyk přestal být sociokulturním subjektem.

„Ale dneska nás rozděluje jenom to, jakým jazykem mluvíme, ve chvíli kdy se domluvíš i německy a tak jestli jsi Němec nebo Čech, tak je to úplně jedno, to je prostě čas, časem se všechno mění v rámci toho, v jaké době žijeme.“ (resp. č. 8)

Postoj k jazykům se pravděpodobně liší tím, zda je znalost určitého jazyka důležitá. Tyto myšlenky se pravděpodobně odvíjejí od stupně vzdělání jedince a prostředí, ve kterém jedinec žije.

Respondenti jejich rodný jazyk respektují, je to projev jejich národní identity. Jazyk je vnímán jako prostředník, kterým lze vnímat státní národnost. Obecně je to nástroj, který je využíván ke komunikaci ve společnosti. Může být transformován a zároveň může sloužit k odlišování se od ostatních. Proto je jazyk důležitý k vytváření a udržování identity a hranic.

6.2.3 Historie

Jedním z prvků, které utvářejí národní identitu, je historie. „Při vytváření národních identit je v Evropě nesmírně důležitá historie“ (Dvořáková, 2010: 40). Vyprávění dějin národa má ve všech zemích obdobné události, které jsou pohonem k utváření a doplnění národní historie, k níž se vztahuje pocit národní identity.

„Nás vždycky ve škole učili, že jedním z prvků našeho českého národa je společná historie. A tenhle poznatek předávám i svým dětem.“ (resp. č. 6)

V Evropě je utvářena a založena na vzájemných konfliktech. Pokud by se mělo poukázat na společnou historii, Češi a Němci ji bez pochyby mají. Odehrávala se několik století, a to pouze s lehkou stagnací.

„Se ohlídní, jak tomu bylo před první světovou válkou a jak to bylo po druhý světový, jediný co se nemění je historie, ta zůstává, jen se doplňuje a vyvíjí. Takže pouze na historii bych stavěl pocit národní identity. Ale z toho se může pak stát, že jsme snad všichni na světě jeden národ.“ (resp. č. 9)

V současné době, se opět oba národy snaží o obnovu pozitivních vztahů mezi sebou. Historie buduje identitu národa, která má své klady i

zápory. Při festivalu bylo zúčastněným pozorováním zjištěno, že hranice historie „my vs. oni“ mizí a s nimi i jejich vnímání.

„Tahle oblast se prostě skládala z Němců, Čechů, Židů a dalších. On si totiž každý myslí, že jeho národ má unikátní historii, ale vždycky je společná.“ (resp. č. 3)

„V Evropě je etnická (národní) identita výrazně zformována jak v pozitivním, tak v negativním vymezení“ (Dvořáková, 2010: 41). Dělení národní identity na dobrou a špatnou, není úplně na místě, protože obě mohou vyvíjet nepříjemný tlak na společnost či jedince a s tím prosazovat xenofobii vůči svému okolí. Ve 20. století nacionalismus podporovat radikální hnutí, přičemž v 19. století byl spíš nástrojem k ochraně lidských práv.

„Za prvé to ve společnosti vyznívá vlastenecky a vlastenectví se dneska moc straně zaměřuje s neonacismem a extrémní pravicí a podobně, což je další věc.“ (resp. č. 1)

„(...) já si myslím, že národní identita má hlubokou historii. To jak si jí potom vykládají ostatní je něco jiného, třeba náckové, fakt hnus.“ (resp. č. 9)

Historie se rozvíjí po celý čas a „národní identity nejsou primordiálním jevem, společnosti procházejí stálým procesem transkulturacy a pro moderní společnosti to platí dvojnásob“ (Dvořáková, 2010: 6). Je výsledkem událostí, které jsou výplodem minulosti a také je důležitá bez ohledu na to, „zda se všichni shodují, co historie je a co vyjadřuje“ (Holý, 2001: 19).

6.2.4 Náboženství

Respondenti často definovali utváření národní identity skrze náboženství. Podle získaných informací, náboženství úzce souvisí s historií národa. Na náboženství je obecně nahlíženo jako na určité tradice a přesvědčení, potřebu prožívat a sdílet společné hodnoty.

„Já to považuji za svobodnou volbu, jestli někdo bude chtít věřit v boha nebo jiné nadpřirozené nesmysly. Ale vím, že náboženství provázelo všechny naše dějiny. Vezmi si například židy, mají svůj stát, svojí identitu a jejich soudržnost nepřestává být překvapující.“ (resp. č. 2)

Náboženství bylo důležité v době, kdy se neuplatňovala národní identita. Na utváření identity mělo vliv politické dění, které z náboženství udělalo okrajovou záležitost. V současné době je na náboženství nahlíženo negativně. Náboženství často vyvolává konflikty a má velký vliv na současné mezinárodní, politické vztahy a vztahy obecně. Jedním z důvodů, proč tomu tak může být je, že některé podoby náboženství sílí v extremismus. Lidé to pak mohou vnímat jako něco, co může ohrozit bezpečnost i homogenitu státu.

Vzhledem k tomu, že náboženství je nedílnou součástí měnících se myšlenek 20. století a 21. století je pochopitelné, že to byla volba jedinců, zda budou brát náboženství jako součást svojí identity.

„Jo a asi i náboženství, někam patřit, něco vyznávat, což se ne všem vyplácí. My máme asi štěstí, nevím, že nás k tomu něco vyznávat nenutí.“ (resp. č. 7)

„Napadá mně třeba ještě asi potřeba nějaké víry. Jenže, ty jo, to je blbost, my si na tom úplně nezakládáme, to je problém jiných.“ (resp. č. 5)

V podstatě se jedná pouze o motivaci chtít, aby identita jednotlivce byla utvářena navíc ještě náboženstvím.

V současné době se náboženské vztahy už tolik neprojevují. Nicméně v tradičních společnostech je náboženství nástrojem k semknutí národa. Náboženství je jakási forma, která má svou hierarchii.

„Haha, tak náboženství se možná hrálo kdysi. Jenže když si uvědomíš, čím vším jsme si prošli, jakými temnými obdobími, tak to neberu jako hlavní faktor. Vždyť i komouši potlačovali naše církevní hodnoty a cítění a myslím, že jak se to nepěstovalo ve velké míře nebo tahle věc probíhala tak přerušovaně, nezanechalo to na nás žádné památky. Osobně třeba se stydím, když mám jít na svatbu do kostela a nejsem věřící a ještě jsem pozvaná od toho páru, který taky není věřící. Je to póza, což je teď ale moderní.“ (resp. č. 6)

„Náboženství nehraje tuto roli v moderních společnostech, jejichž soudržnost je založena na světských hodnotách, jako je demokracie a rovnost“ (Weissbrod, 1983: 118). V moderních státech lidé už neprojevují náklonnost k náboženství, jak tomu bylo dříve. Očividně politické a sociální transformace urbánního života vedli k úpadku náboženského cítění.

6.2.5 Hranice

Utváření hranic probíhá skrze politické procesy. Role hranic udávají bezpečnou zónu k ochraně a udržení státního aparátu, nicméně stávají se i místem, ve kterém se mohou střetávat odlišné národy. Jak uvádí Miller (1995: 165), princip národnosti je rozdílný ve způsobu, jak jednotlivci uvažují o širokém spektru otázek jako je občanství, menšinová práva, vzdělávání, politické hranice, povinnosti za hranicemi, propagace kultur a ústavy.

Existence národních hranic může vyvolat problém, že jedinec se nebude umět identifikovat ve společnosti. Poněvadž jak se ukazuje národní identita, může být případně rozšířena o další národ. Na

Königsmühle se respondenti definovali jinak, než být těmi druhými za hranicemi. Hranice mohou být charakterizovány ekonomickou, kulturní ale i politickou spoluprací, a to na základě geografické blízkosti (Zich, 1996: 17).

„Tady lidi přemýšlí úplně stejně, a je jedno na jaký straně Krušných hor jsou.“ (resp. č. 7)

Respondenti se často shodují na tom, že se sice nacházejí v sudetském pásmu, ovšem Sudety⁶¹ vnímají pouze jako hory, jako prostředí, které je kolem nich. Hranice jsou podle respondentů smyšlená čára a Sudety jsou místem a nejsou definované hranicemi. Smith (1995: 148) dodává, že *„obyvatelé pohraničních oblastí mají zvyk odmítat uznat přirozenost jednotlivých hranic“* a to i přes skutečnost, že hranice jsou všudypřítomnými.

„Tak vzhledem k tomu, že bydlím v Oberwiesethalu, a mám to poměrně kousek, nepřijde mi, že nás dělí hranice. Myslím Čechy a Němce. Mám jen v povědomí, že v okolí Sudet je nějaká cedule, která mi ukazuje, jste v Čechách, ale já jsem tu v podstatě doma.“ (resp. č. 9)

Současné hraniční poměry, nahrazují dříve uzavřené hranice. Přeshraniční kontakty se projevují ve volném čase a činnosti institucí (Zich, 1996: 77).

„Je rozdílný názor na Sudety i v jiných krajích. Sudety nejsou jenom Chomutov, Most, Teplice a okolo další města, ale Vansdorf, Lanškroun. To se prostě táhne napříč celou republikou a všude to ty lidi vnímají jinak, jo.“ (resp. č. 2)

„Na Königsmühle byl vybudovaný hraniční přechod jeden v českých barvách, druhý v německých a samozřejmě když tam člověk přijde v nějaké náladě, může na to koukat jedním

⁶¹ Oblasti, které byly osídleny německým obyvatelstvem.

*směrem, že je to rozděluje, ale může na to taky koukat jako most, který je spojuje.*⁶² (resp. č. 5)

Normálních, neantagonistických vztahů mezi rozdělenými komunitami lze dosáhnout pouze tehdy, když budou národní hranice obnoveny nebo překresleny, očištěny od cynických úvah o realitě (Rupesinghe, 1992 : 21).

⁶² Viz příloha č. 1, fotografie č. 2

7 ZÁVĚR

Česko-německé vztahy si prošly velkými změnami, se kterými se oba národy snaží vyrovnat dodnes. Zásadní vliv na utváření česko-německých vztahů měly obě světové války. Nicméně úplný rozvrat relativně poklidného soužití těchto národů zapříčinila až druhá světová válka. S ohledem na problémy, které se nastaly ve třicátých letech, se sudetští Němci prakticky nebránili k tomu, aby území, na kterém žili, bylo připojeno k Německé říši. Němci se tohoto přání dočkali v roce 1938, kdy byla podepsána Mnichovská dohoda, na základě níž bylo deklarováno, že sudetské oblasti budou odtrženy od Českého území a budou přidruženy k hitlerovskému Německu. Mnichovská dohoda měla zapříčinit rozpad Československa. Euforie, která plynula z nadšení žít v Německé říši, brzo opadla. Po skončení druhé světové války, se začalo řešit, co udělat s Němci na Českém území.

Na základě Postupimské dohody byl nařízený odsun Němců do takzvaných okupačních zón. Největší podíl na odsunu Němců měla americká vláda a Sovětský svaz. Po skončení odsunu se komunistická vláda snažila vypořádat s těmi Němci, kteří na území Československa směli zůstat. Proto česko-německé vztahy trpěly i za dob komunistické vlády. Němcům byl zkonfiskován majetek, byla jim upírána občanská práva a uplatňovala se jazyková asimilace německých příslušníků. Sudetské oblasti nebyly znovu nikdy plně osídleny. Jednou takovou oblastí je právě zkoumaná obec Königsmühle. Po odstoupení komunistické vlády a listopadové revoluci roku 1989, se objevila možnost, jak se vypořádat s otázkou vysídlených Němců. Po roce 1989 byl dán prostor různým organizacím a sdružením, které se snaží o zlepšení česko-německých vztahů.

Předkládaná práce měla za cíl zachytit a interpretovat atributy, které utváří národní identitu Čechů a Němců v zaniklé obci Königsmühle. Analýzou sesbíraných dat a přímého pozorování bylo možné dospět k několika závěrům. Návštěvníci festivalu si uvědomují pocit národní

identity a dokáží rozlišovat její dílčí části. Zaniklá obec představuje sice prostor, kde se střetávají dva národy a dvě národní identity, ovšem respondenti tento fakt nepovažují za důležitý. Návštěvníci vnímají Königsmühle jako místo, které bylo vždy česko-německou osadou. Proto je vyvíjena snaha o znovuoživení obce, která se stává nástrojem k navázání a obnově přátelských vztahů mezi Čechy a Němci. Snaha o oživení obce probíhá v rámci oboustranného navštěvování se, seznamování se s přírodou, kulturou a prostředním (Zich, 1996: 78)

Nejčastější prvek, který z pohledu respondentů utváří národní identitu, je jazyk historie, národnost, hranice a v neposlední řadě také náboženství. Všechny tyto prvky jsou v podstatě správné pro definici národní identity. Ovšem vymezení jedince na základě náboženství je pouze individuální volbou toho, zda si přeje být identifikován skrze náboženství či náboženskou vírou. Navzdory tomu, že jsou hranice definovány státem a jsou „neviditelné“ mají velký vliv na to, jakým způsobem lidé smýšlejí o tom, jak je jejich okolí organizováno a rozděleno. Z výzkumu vyplývá, že pro návštěvníky festivalu nejsou hranice nikterak podstatná věc a všechny bariéry mezi Čechy a Němci mizí.

Častým ukazatelem, který má vliv na národní identitu a její dílčí faktory, bývá respondenty zmiňována globalizace. Globalizace je ve výzkumu vnímána jako proces, který pohlcuje a přetváří sdílené hodnoty společnosti nebo společnost samotnou. Baumann definuje globalizaci jako „neurčitost a neuspořádanost světové situace, která se žene kupředu vlastní setrvačností“ (Baumann, 1999: 75). Pravděpodobně velký vliv na proces globalizace měla historie – nové objevy a revoluční hnutí – přičemž se globalizace vyvíjela do té doby, dokud se nestala rozsáhlým jevem. Jazyk je v případě globalizace pojímán, jako něco co může být univerzální. Do jaké míry bude jazyk ovlivněn globalizačními jevy, závisí pouze na státu, protože právě stát udává ty hranice, kam může posouvat univerzálnost, kterou se společnost může ubírat.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Anderson, B. 2003. Pomyslná společenství. In Hroch, Miroslav, *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*, s. 239-269. Praha: Sociologické nakladatelství.

Bauer, F., Glassl, H. a kolektiv. 1991. *Tisíc let česko-německých vztahů: Data, jména a fakta k politickému, kulturnímu a církevnímu vývoji v českých zemích*. Institut pro středoevropskou kulturu a politiku.

Baumann, Z. 1999. *Globalizace. Důsledky pro člověka*. Praha: Mladá fronta.

Bernard, H. R. 2006. *Research methods in anthropology: qualitative and quantitative approaches*. Lanham, MD: AltaMira Press.

Bernard, H. R., Gravlee C. C., 2015. *Handbook of Methods in cultural anthropology*. Rowman & Littlefield.

Binterová, Z. 2002. *Obce chomutovského okresu: historií k dnešku*. Okresní muzeum v Chomutově.

Connor, W. 2003. Národ je národ, národ je stát, národ je etnická skupina, národ je... In.: Hroch, Miroslav, *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*, s. 154-174. Praha: Sociologické nakladatelství.

DeVito, J. A. 2001. *Základy mezilidské komunikace*. Praha: Grada.

Dvořáková, V. 2010. *Evropizace veřejné sféry*. Praha: C. H. Beck

Eriksen, T. H. 2012. *Etnicita a nacionalismus: Antropologické perspektivy*. Praha: SLON

Flick, U. 2009. *An Introduction to Qualitative Research*. Los Angeles: SAGE.

Gellner, E. A. 1993. *Národy a nacionalismus*. Praha: Hříbal.

HIRT, T. 2007. *Přehled základních tezí modernistického pojetí nacionalismu*. AntropoWebzin, 2007, roč. 3, č. 2-3, s. 1-5. ISSN: 1801-8807

Hobsbawm, E. 2003. Několik úvah o nacionalismu. In.: Hroch, Miroslav, *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*, s. 109-125. Praha: Sociologické nakladatelství.

Holý, L. 2001. *Národní identita a postkomunistická transformace společnosti*. Praha: SLON

Houžvička, V. 2005. *Návraty sudetské otázky*. Praha: Karolinum.

Hroch, M. 2003. Úvodem k čítance textů o nacionalismu. In.: Hroch, Miroslav, *Pohled na národ a nacionalismus: čítanka textů*, s. 9-24. Praha: Sociologické nakladatelství.

Kohn, H. 2003. Nacionalismus. In. : Hroch, Miroslav, *Pohled na národ a nacionalismus: čítanka textů*, s. 87-100. Praha: Sociologické nakladatelství.

Kohn, H. 2012. Podstata nacionalismu. In: Lozoviuk Petr, *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. století: příspěvek intelektuálů z českých zemí ke studiu kolektivních identit*, s. 119-136. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Koschmal, W., Nekula, M., Rogal, J. 2001. Češi a Němci. Dějiny – kultura – politika. Praha: nakladatelství Paseka.

Košťálová, P. 2012. *Stereotypní obrazy a etnické mýty: Kulturní identita Arménie*. Praha: Slon.

Kreisslová, S., Novotný, L. 2015. *Kulturní život německé menšiny v České republice*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta.

Kreisslová, S. 2013. *Konstrukce etnické identity a kolektivní paměti v biografických vyprávěních českých Němců: na příkladu vzpomínek Němců na Chomutovsku*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

Mikšíček, P. 2005. *Sudetská pouť aneb Waldgang*. Praha: Dokořán.

Mikšíček, P. 2006. *Znovu objevené Krušnohoří. Das wiederentdeckte Erzgebirge*. Nakladatelství českého lesa, Domažlice.

Malina, J. a kol. 2009. *Antropologický slovník aneb co by mohl o člověku vědět každý člověk (s přihlédnutím k dějinám literatury a umění)*. Brno: Akademické nakladatelství CERM.

Miller, D. 1995. *On Nationality*. Clarendon Press.

Miovský, M. (eds.). 2003. *Příručka k provádění výběru metodou sněhové koule. Snowball Sampling*. Katedra psychologie Filozofické fakulty UP Olomouc a Psychologický ústav Akademie věd.

Nový I., Schroll-Machl, S. 2015. *Interkulturní komunikace*. Management Press, s.r. o.

Renan, E. 2003. Co je to národ? In.: Hroch, Miroslav, *Pohledy na národ a nacionalismus: čítanka textů*, s. 24-36. Praha: Sociologické nakladatelství.

Rupesinghe, K. (eds.) 1992. *Ethnicity and conflict and post-communist world: the Soviet Union, Eastern Europe and China*. New York, N. Y.: St. Martin's Press; Oslo: in association with international piece Research Institute.

Seibt, F. 2012. Češi a Němci – Dlouhá cesta ke katastrofě. In: Lozoviuk Petr, *Etnicita a nacionalismus v diskurzu 20. Století*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.

Sládek, M. 2002. *Němci v Čechách. Německá menšina v českých zemích a Československu 1848-1946*. Praha: Pragma.

Ruth Osterweis Selig, R. O., London, M. R., Kaupp, A. P. 2013. *Anthropology Explored, Second Edition: The Best of Smithsonian AnthroNotes*. Smithsonian Books.

Smith, D. A. 1991. *National and Other Identities*. London: Penguin Group.

Smith, D. A. 1995. *Nations and nationalism in a global era*. Polity Press in association with Blackwell Publishes Ltd.

Toušek, L. 2012. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. *In Vybrané kapitoly z aplikované sociální antropologie*, s. 25-106. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni.

Vlachová, K., Řeháková B. 2004. „Národ, národní identita a národní hrdost v Evropě.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 40 (4): 489–508.

Weissbrod, L. 1983. *Religion as National identity in a Secular Society*. Religions Research Association. Inc.

Zich, F., Houžvička, V. Jeřábek, M., Kastner, Q. 1996. *Kdo žije v pohraničí. Česká část česko-německého pohraničí v procesech společenské transformace a evropské integrace*. Ústí nad Labem: Sociologický ústav Akademie věd České republiky.

ZIMMERMAN, D. H. 2012. *Dějinné sousedství Čechů a Němců*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, o.p.s.

INTERNETOVÉ ZDROJE

<http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1469541>

<http://www.cil3.cz/euroregiony>

<http://www.eureg.cz>.

<http://www.fondbudoucnosti.cz>

<http://www.collegium-carolina.de/cz>

<http://www.antikomplex.cz>

9 RESUMÉ

This bachelor thesis deals with czech and german relations in the defunct village of Kőnigsmőhle. Kőnigsmőhle is located in the Ore Mountains, which until 1945 were Europe's most populated mountains. The bachelor thesis is divided into seven parts - introduction, theoretical conception, historical framework of czech and german relations, methodology, characteristics of the examined place, empirical part and conclusion. The work is devoted to Czech-German relations and national identity of participants at the Land and Art Festival. The work is based on literary sources, interviews with festival visitors and direct observation.

10 PŘÍLOHY

Příloha č. 1. Fotografie.

Fotografie č. 1

Fotoautor: anonym

Popis: srdce v kleci

Fotografie č. 2

Foto: anonym

Popis: hraniční přechod vytvoření organizátory Königsmühle

Fotografie č. 3

Foto: Lucie Kantová

Popis: kamenná replika dříve rozložených domů vesnice

Fotografie č. 4

Foto: Lucie Kantová

Popis: ruce v bažině

Fotografie č. 5

Foto: Lucie Kantová

Popis: zasazené kůly za každého obyvatele Königsmühle, který musel odejít

Fotografie č. 6

Foto: Lucie Kantová

Popis: růžový plameňák

Fotografie č. 7

Foto: anonym

Popis: hráz smíření

Fotografie č. 8

Foto: anonym

Popis: příprava varhanního koncertu

Fotografie č. 9

LandArtové setkání / LandArt Treffen

KÖNIGSMÜHLE

24. - 26. 8. 2018

Europäische Union. Europäischer Fonds für regionale Entwicklung. Evropská unie. Evropský fond pro regionální rozvoj.

Ahoj zemědě. Hala Naahaz. Interreg V A / 2014 - 2020

EUROREGION ERZGEBIRGE | KRUŠNOHÓŘI

ČESKO-NĚMECKÝ HRANÍ ŠROUBOVNÍK DEUTSCH-TECHNISCHESCHER SCHROUBENWEG

Ústecký kraj

neues konsulat FILMKULTURBEFÖRDERUNG

LAZARUS ERBEN

Pátek / Freitag 24. 8.

16:00 - Otevření Lesní Hospůdky
Eröffnung der Waldbar

17:00 - Tomáš J. Holý, CZ

18:00 - Löwenzahnband, DE

19:00 - Princes in a Bottle, DE

20:00 - Jana Lota, CZ

21:00 - The Bladderstones, CZ

22:00 - Divadlo Pernink: Čára
Theater Pernink: Linie, CZ/DE

Neděle / Sonntag 26. 8.

10:00 - Jóga pro děti a dospělé
Yoga für Kinder und Erwachsene, CZ/DE

11:00 - Workshopy: Stone balancing, tanec, ozdoby a 'Rozšířená realita jako cesta k oživení Krušnohoří'
Workshop: Steine balancieren, Tanz, Ornamente und 'Erweiterte Realität als Möglichkeit, das Erzgebirge wiederzubeleben', CZ/DE

12:00 - Rituály a konstelace
Rituale und Konstellationen, CZ/DE

12:00 - Eva Bublová-Poljvková: Varhanní koncert v ruinách
Orgelkonzert in Ruinen, CZ

13:00 - Kateřina Zochová: Postavte si vlastní harfíčku
Baue deine eigene Harfe, CZ/DE

13:00 - Diskuze s Rosemarie Ernst: Krušné hory, jak si je pamatuji já
Diskussion mit Rosemarie Ernst: Erzgebirge, so wie ich mich an sie erinnere, CZ/DE

14:30 - Duo Jean de Carro, CZ

15:30 - Kaiman, DE

17:30 - Západočeské divadlo Cheb: Všechny skvělé věci
Theater Cheb: Alle guten Dinge, CZ/DE

Sobota / Samstag 25. 8.

10:00 - Jóga pro děti a dospělé
Yoga für Kinder und Erwachsene, CZ/DE

11:00 - Workshopy: Stone balancing, harfíčky, tanec, ozdoby atd.
Workshop: Steine balancieren, Harfe, Tanz, Ornamente, etc., CZ/DE

11:00 - Nové filmy a vizualizace Petra Mikšíčka a spolku DoKrajín
Neue Filme und Visualisierungen von Petr Mikšíček und DoKrajín, CZ/DE

12:00 - Štěpánka Kadlecová: Vlci v Krušných horách
Wölfe im Erzgebirge, CZ/DE

13:00 - LandArtová procházka
LandArt Spaziergang, CZ/DE

14:30 - Experiment s vodním talismanem Marcebily
Experimentiere mit Marcebilla's Wasser Talisman, CZ/DE

15:00 - Démophobia, CZ

16:00 - Znouzectnost, CZ

18:00 - Hartmut Schill feat. Rolling Thunder, DE

19:00 - Kateřina Zochová: Koncert pro harfu
Konzert für Harfe, CZ

20:00 - Jiří Smrž, CZ

21:00 - Skatapult, AT

22:00 - DJ Brainson, DE

Po dobu festivalu je možné účastnit se zajímavých workshopů, sledovat při práci landartisty a jiné umělce, či využít služeb wellness salónu: masáže, líčení, účesy.
Während des Festivals können Sie an verschiedenen Workshops teilnehmen, Landartisten und anderen Künstlern bei der Arbeit beobachten oder die Dienstleistungen des Wellness-Salon-Service nutzen: Massagen, Make-up, Frisuren.

Vstupné: 200 Kč
Eintritt: 8 EUR
Důchodci: 100 Kč
Rentner: 4 EUR
Děti do 10 let zdarma
Kinder bis 10 Jahre frei

www.konigsmuhle.cz

Popis: program festivalu v roce 2018

Fotografie č. 10

Foto: anonym

Popis: replika vodního mlýna

Fotografie č. 11

Foto: Michal Urban

Zdroj: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1469541>

Popis: Králův mlýn, nyní je z něho „ruina“.

Fotografie č. 12

Königsmühle im Erzgebirge

Foto: Alois Männl, 1939

Foto: Alois Männl

Zdroj: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1469541>

Popis: Königsmühle

Fotografie č. 13

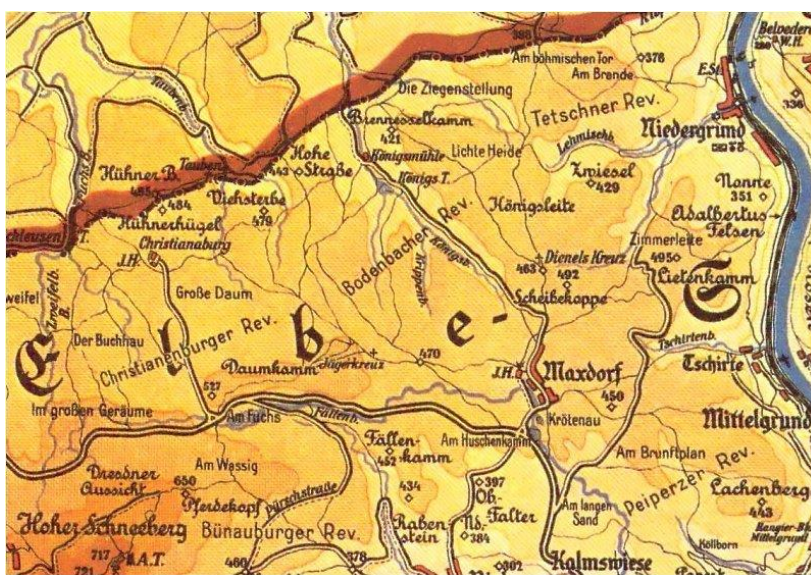

Foto: Milan Gruber Bouška;

<http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=1469541>

Příloha č. 2 - osnova rozhovoru

Úvodní část - představení žadatele o rozhovor, žádost o souhlas k uskutečnění rozhovoru a jeho nahráváním, žádost o zveřejnění jména.

1. Získat základní údaje o respondentovi:

- Můžete mi osobě něco sdělit?
 - Kolik vám je let? Odkud pocházíte? Jaké je vaše vzdělání? Jak dlouho žijete v Čechách nebo Německu?

2. Oblast Kőnigsmőhle:

- Jak jste se o Kőnigsmőhle dozvěděl?
- Proč na Kőnigsmőhle jezdíte?
 - Jaký má pro vás význam?
 - Co se vám na festivalu nejvíc líbí?
 - S kým na festival jezdíte? Co si o něm myslí, vaší známí, rodiče, přátelé....
 - Jak dlouho na festival jezdíte?
 - Jakým způsobem participujete na festivalu? Jak probíhá váš den?
 - V čem spočívá dobrovolnictví?
 - V čem spočívá pozice organizátora?
 - Návštěvník
- Co pro vás festival znamená?
 - Co se vám zde nejvíc líbí? Proč?
 - O čem si myslíte, že je zde za hranou?

3. Vnímání česko-německých vztahů:

- Co pro vás znamenají česko-německé vztahy?
 - Jak vnímáte česko-německou spolupráci?
- Myslíte si, že existuje xenofobie vůči Němcům/ Čechům?
- Máte nějaké povědomí o historii Čechů a Němců?
 - Proč si myslíte, že vztahy obou národů, byly oslabeny?
 - Myslíte si, že ve vašem okolí jsou vnímány česko-německé vztahy, případně Češi a Němci negativně či pozitivně? Proč?
- Znáte někoho, jehož rodina byla přinucena opustit v rámci odsunu svůj domov?

- Koho? Odkud se znáte?
- Máte nějaké známé v Německém prostředí?
 - Setkal jste se s nimi na Kőnigsmőhle? Proč s nimi udržujete kontakt?

4. Pocit národní identity:

- Mőžete definovat, co pro vás znamená národní identita?
 - Kdy jste ji začal/a poprvé vnímat jako součást sama sebe?
- Máte povědomí o tom, kdy se národní identita začala utvářet?
 - Myslíte si, že je to dobré?
- Jaké jsou složky národní identity?
 - Proč si to myslíte? Mőžete to rozvést?
- Jak byste definovali národní identitu ve spojení s Kőnigsmőhle?
 - Proč?
- Myslíte si, že nucený odsun ovlivnil vnímání národních identit jak v Čechách, tak v Německu?
 - Na základě čeho?
- Odkdy si myslíte, že se na národní identitu začalo nahlížet, jako na důležitou vlastnost jedince?
 - Co jí může ovlivňovat?
 - Na základě čeho může být ovlivněna proč?

Příloha č. 3*Seznam respondentů:*

Respondent č. 1, muž, CZ

Respondent č. 2, muž, CZ

Respondent č. 3, muž, CZ

Respondent č. 4, muž, CZ

Respondent č. 5, muž, CZ

Respondent č. 6, žena, CZ

Respondent č. 7, muž, CZ

Respondent č. 8, muž, CZ

Respondent č. 9, muž, CZ + D